

Україна:

події,
факти,
коментарі

2011 № 21

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

Для керівників та працівників інформаційних структур на місцях

Засновник

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Головний редактор

О. Онищенко, академік НАН України

Редакційна колегія

В. Горвий, заступник головного редактора

Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації

Т. Гранчак, заввідділу політологічного аналізу

Н. Вітушко, заввідділу електронних технологій обробки інформації

Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів

Комп'ютерний дизайн Г. Булахова

Видається з 01.01.1998 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Виходить двічі на місяць

Матеріали друкуються українською та російською мовами

Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати тексти

Передрук – тільки з дозволу редакції

Адреса редакції:

НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна

Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03

E-mail: siaz@pochta.ru

www.nbu.gov.ua/siaz.html

ЗМІСТ

Коротко про головне

Державний візит Президента України до Федеративної Республіки Бразилія.	4
---	---

Аналітика

Т. Гранчак В Україні почала роботу місія МВФ.	8
---	---

Н. Тарасенко Чи потрібна Україні «запланована» економіка?	11
---	----

С. Кулицький Про ймовірні наслідки реорганізації НАК «Нафтогаз України» для економічного розвитку України.	21
--	----

Правові аспекти

Н. Іванова І знов про медичну реформу.	36
--	----

В об'єктиві – регіон

Г. Булахова Черкащина: на шляху до стабільного зростання.	41
---	----

Актуальна прес-конференція

С. Горова Вибори-2012: розпливчаті уявлення опозиції.	48
---	----

Наука – суспільству

Загальна характеристика наукової і науково-технічної діяльності.	50
Практичні впровадження науково-дослідних	52
і проектно-технічних напрацювань	
Розробки та дослідження для агропромислового комплексу.	53

Питання екології та уникнення техногенних катастроф	55
Наукові видання	57
Наука і влада.	58

Проблеми інформатизації

В. Горвий

Ідеологічні засади міжнародної інформаційної діяльності.	61
--	----

Державний візит Президента України до Федеративної Республіки Бразилія

З 23 жовтня Президент України В. Янукович перебуває з державним візитом у Федеративній Республіці Бразилія.

У вівторок, 25 жовтня, у рамках візиту в столиці Бразилії глава Української держави провів зустрічі з Президентом Республіки Д. Руссефф та Головою сенату Національного конгресу Ж. Сарнеєм.

У присутності Президентів України та Бразилії підписано ряд двосторонніх документів у сферах сільського господарства та охорони здоров'я.

Напередодні, 24 жовтня, у Сан-Паулу відбулася зустріч глави Української держави з губернатором штату Сан-Паулу Ж. Алькміном.

В. Янукович наголосив, що його державний візит до Бразилії не випадково почався саме з відвідання Сан-Паулу – адже йдеться про найбільш розвинутий регіон Бразилії.

В. Янукович та Ж. Алькмін обговорили перспективи співпраці на міждержавному та міжрегіональному рівнях у різних галузях економіки. Ішлося також про економічну ситуацію у світі, стан національних економік України та Бразилії.

Губернатор штату підкреслив, що для нього є великою честю вітати в Сан-Паулу українську делегацію. Ж. Алькмін запросив В. Януковича приїхати на матч відкриття чемпіонату світу з футболу у 2014 р., що відбудеться в Сан-Паулу.

Зі свого боку Президент України запросив губернатора Сан-Паулу на матч Євро-2012. В. Янукович звернув увагу на тісні футбольні зв'язки, що нині існують між Україною та Бразилією – зокрема за ФК «Шахтар» сьогодні грає вісім бразильських футболістів.

Президент також зустрівся з представниками бразильських ділових кіл. Під час зустрічі В. Янукович висловив переконання, що партнерство України та Бразилії має значний невикористаний потенціал і не відображає реальних можливостей сторін.

Глава держави звернув увагу на нинішню позитивну динаміку товарообігу між Україною та Бразилією – за дев'ять місяців 2011 р. цей показник зріс на третину порівняно з аналогічним періодом минулого року. «Утім, я глибоко переконаний, що нинішній обсяг торгівлі не відображає реальних можливостей сторін», – резюмував Президент України.

В. Янукович підтвердив, що Бразилія є ключовим торговельно-економічним партнером України в Латинській Америці. У цьому контексті Президент високо оцінив результативність проведення наприкінці вересня в Києві

п'ятого засідання Міжурядової українсько-бразильської комісії з питань торговельно-економічного співробітництва. «Виконання досягнутих домовленостей, зокрема щодо взаємодії у сфері енергетики, сприятиме подальшому розвитку співпраці між нашими країнами», – зазначив він.

При цьому В. Янукович висловив упевненість у тому, що диверсифікація двосторонньої торгівлі між Україною та Бразилією відповідає інтересам бізнесу в обох країнах.

На думку глави держави, ідеться насамперед про високотехнологічне виробництво – продукцію хімічної промисловості та металургії, авіа- та суднобудування, обладнання для машинобудування та енергетики тощо. «У питаннях технологічного співробітництва українські підприємства більш гнучкі, ніж європейські та північноамериканські компанії. У цьому зв'язку, між нашими країнами існують значні перспективи започаткування у Бразилії спільних проектів на основі українських технологій і бразильських інвестицій», – сказав В. Янукович.

Вдалим прикладом такої співпраці він назвав стратегічний для двосторонніх відносин України та Бразилії в космічній сфері проект «Циклон-4 – Алкantara», який «перейшов у фазу практичної реалізації».

Глава держави назвав перспективними напрямками для інвестицій в Україні інфраструктурні проекти в рамках підготовки до Євро-2012, сільське господарство, переробну промисловість, житлове будівництво, сферу телекомунікацій. «Україна відкрита для діалогу з бразильським бізнесом на всіх рівнях – від малих і середніх підприємств до найбільших корпорацій... Запрошую вас відвідати Україну з метою налагодження партнерських контактів з українськими компаніями, обговорення можливостей та винайдення подальших шляхів розбудови взаємовигідної ділової співпраці», – резюмував Президент.

В. Янукович запросив представників бразильського бізнесу до участі в національному проекті «Нова енергія» та національному проекті морського терміналу з приймання скрапленого природного газу. «Усі національні проекти України, які фактично є аналогом Програми прискореного розвитку Бразилії, відкриті для іноземних інвесторів», – підкреслив глава держави.

В. Янукович, зокрема, зауважив, що проект «Нова енергія» передбачає заходи для підвищення енергоефективності та розвитку альтернативної енергетики в Україні. «Наша держава активно прагне до якнайповнішого використання можливостей відновлювальної енергетики – у 2009 р. ми ввели один із найвищих у Європі «зелений тариф», а торік приєдналися до Європейського енергетичного співтовариства», – сказав він. «Знаю, що компанії Бразилії мають широкий досвід у виконанні проектів, подібних до Національного проекту «Нова енергія», і запрошуюю їх до активної співпраці», – підкреслив Президент.

Говорячи про проект морського терміналу з приймання скрапленого природного газу, глава держави зауважив, що він передбачає будівництво протягом наступних трьох років об'єкта, потужність якого сягатиме 10 млрд куб. м на рік. «Проект дає можливість розширити альтернативні канали постачання газу у Європу через існуючу газопровідну систему України. Цей проект є важливим і для розбудови європейської системи безпеки», – сказав В. Янукович.

Президент наголосив, що йдеться про перший масштабний проект, що реалізуватиметься в Україні за схемою державно-приватного партнерства. «Участь бразильських компаній у цьому проекті має для нас важливе значення. І тому запрошую вас стати його стратегічними інвесторами», – сказав глава Української держави. В. Янукович запросив бразильських бізнесменів долучитися до роботи Ради вітчизняних та іноземних інвесторів при главі Української держави, зауваживши – цей орган було створено саме для встановлення безпосереднього діалогу між владою та бізнесом.

Робота ради, наголосив Президент, є додатковим важелем у процесі підвищення інвестиційного потенціалу та привабливості України.

«До складу ради увійшли керівники найбільших українських підприємств і провідні іноземні інвестори. Нам буде вельми приємно, якщо і представники великого бразильського бізнесу виявлять своє бажання та зацікавленість працювати у рамках механізму взаємодії влади та підприємців, а саме, стануть членами ради», – сказав В. Янукович.

Президент підкреслив, що діяльність ради має на меті зокрема сприяти залученню та ефективному використанню вітчизняних та іноземних інвестицій, забезпеченню конституційних прав на приватну власність та ведення підприємницької діяльності.

«Влада нашої держави відкрита до діалогу з представниками ділових кіл і зацікавлена у створенні сприятливого середовища для суб'єктів підприємницької діяльності в Україні. Покладаю великі сподівання на те, що інтерес бразильського бізнесу до України й надалі буде суттєво зростати», – зазначив Президент, наголосивши – сьогодні Україна впевнено рухається шляхом комплексних реформ.

Водночас, на думку В. Януковича, партнерство України і Бразилії необхідно посилювати реалізацією конкретних проектів. «Ми маємо угоду про стратегічне партнерство, яку треба наповнювати змістом», – заявив глава Української держави під час зустрічі з президентом Федерації промисловців Сан-Паулу П. Скаффом.

Президент також висловив упевненість, що Україна і Бразилія мають значний потенціал для розвитку співробітництва. «Ми готові співпрацювати у конкретних проектах, запропонувати вам наші можливості», – зазначив В. Янукович.

Президент Федерації промисловців Сан-Паулу погодився із співрозмовником – Україна і Бразилія мають всі можливості для співробітництва в багатьох напрямках. «Важливо, щоб бізнес між нашими країнами розвивався. Ми зробимо все, щоб Україна і Бразилія стали ближчими», – зазначив П. Скафф.

Під час зустрічі П. Скафф вручив Президенту України почесну відзнаку Федерації промисловців штату Сан-Паулу. Такою відзнакою також вже нагороджені 15 глав іноземних держав, які відвідали Федерацію під час своїх візитів до Бразилії.

Також у Сан-Паулу відбулася зустріч В. Януковича з представниками української громади Бразилії. Президент України запросив представників української громади Бразилії частіше відвідувати Україну.

В. Янукович, зокрема, акцентував увагу присутніх на тих реформах, що нині активно здійснюються в країні. «Зараз ми намагаємося знайти таку можливість розвитку економіки, яка дасть державі позитивний поштовх», – сказав він, запропонувавши українцям, які проживають у Бразилії, повертатися в Україну.

В. Янукович високо оцінив ту роль, яку відводить влада Бразилії українській діаспорі та її участі в суспільно-політичному житті країни. «Поважають вас – значить поважають Україну. І це ваша заслуга, що ви знайшли своє місце в цій країні, голосно заявили про себе», – підкреслив Президент.

Глава Української держави привітав українців, які проживають у Бразилії, з 20-річчям незалежності України. Він також привітав присутніх із 120-ю річницею від початку української імміграції до Бразилії.

Зі свого боку представники української громади Бразилії наголосили, що дуже зацікавлені в розширенні своїх зв'язків з Україною. «Ми бачимо своє майбутнє в тому, щоб розвивати відносини з Україною», – сказав голова правління Українсько-бразильської центральної репрезентації В. Соротюк.

Президент України передав у подарунок громаді вишиванки, українські музичні інструменти та книги. Представники української громади Бразилії подарували В. Януковичу альбом бразильського художника українського походження М. Бакуна (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua>). – 2011. – 23–25.10).

Аналітика

Т. Гранчак, канд. іст. наук, завідділу СІАЗ НБУВ

В Україні почала роботу місія МВФ

З 25 жовтня по 4 листопада в рамках розгляду питання про виділення Україні чергового траншу за програмою stand-by¹ в Києві працюватиме місія Міжнародного валютного фонду. Про це заявив глава представництва МВФ в Україні М. Альєр. Зазначимо, що в січні – вересні Київ втратив можливість отримати від МВФ три квартальні кредити в розмірі приблизно 1,5 млрд дол. кожен у рамках програми stand-by загальним обсягом понад 15 млрд дол. через невиконання узгоджених з фондом вимог, серед яких – проведення пенсійної реформи, підвищення тарифів на газ для населення і теплокомуненерго, пошук коштів для покриття дефіциту бюджету НАК «Нафтогаз України».

Водночас набрання чинності з 1 жовтня оновленої редакції пенсійної реформи та підвищення з цього ж моменту на 11,8 % ціни на природний газ для промислових споживачів і на 59 % – тарифів для бюджетних і інших споживачів теплової енергії (окрім населення) дають уряду підстави очікувати візит чиновників МВФ із значною долею оптимізму.

Нагадаємо, раніше віце-прем'єр-міністр України, міністр соціальної політики України С. Тігіпко заявляв, що місія МВФ прибуде до України наприкінці жовтня і не виключав, що МВФ може виділити Україні два транші одночасно.

При цьому, відповідно до прогнозів урядовця, щоб виконати ключову умову відновлення кредитування міжнародними фінансовими організаціями Україна буде змушена до кінця 2011 р. підвищити тарифи на газ для населення. «Перемовини з МВФ свідчать про те, що комунальні послуги подорожчають на 32 %. Можливо, більше. Дуже велика може бути для нас проблема. Ми ведемо переговори, і, можливо, ми домовимося з Росією про зниження вартості газу. Ми вже підняли тарифи на 50 %. Десять років про це говорили, але уряд пішов на це непопулярне рішення. Ми робимо такі політичні кроки, тому що це важливо для населення», – зазначив С. Тігіпко.

З іншого боку, представники владного табору не виключають, що можна буде обійтися й без таких непопулярних у потенційних виборців заходів. Зокрема, на думку представників Партії регіонів (ПР), за наявності прогресу по

¹ Довідково: нова програма співпраці України і МВФ, схвалена в липні 2010 р., передбачає виділення Україні кредиту на суму 15 млрд 150 млн дол. під ставку 3,5 % річних. Термін дії програми – 2,5 роки.

Одразу після схвалення програми співпраці Україна отримала перший транш у розмірі 1 млрд 890 млн дол. Рішення про виділення другого траншу в розмірі 1 млрд 500 млн дол. рада директорів МВФ ухвалила 22 грудня 2010 р.

інших напрямках МВФ може відмовитись від вимоги підвищення тарифів для населення. «Ми відзвітуємо про стабільну макроекономічну ситуацію в поточному році і очікуване зростання ВВП в 5 %, що вище за прогнози західних аналітиків. Питання підвищення ціни газу для населення цілком є предметом для переговорів. МВФ вивчить реалістичність проекту Держбюджету на 2012 р. і, якщо побачить, що ми виходимо на відповідний вимогам фонду дефіцит (1,5 % ВВП) без підвищення, може піти на коригування своїх вимог», – переконаний голова підкомітету Верховної Ради з питань міжнародної економічної політики А. Плотніков. Його підтримує заступник глави фракції Партії регіонів А. Кінах, який вважає за необхідне добиватися коригування вимог МВФ, «особливо виходячи з того, що різке підвищення тарифів істотно знизить купівельну спроможність громадян і уповільнить відновлення внутрішнього ринку». За словами депутата, під час свого візиту до Вашингтона він переконався, що чиновники МВФ «налаштовані на відновлення співпраці і готові змінити програму».

Утім, більшість оглядачів вважає, що уникнути підвищення тарифів для населення навряд чи вдасться. Альтернативним шляхом могло б стати скорочення соціальних статей, проте останні події навколо «афгансько-чорнобильських» пільг продемонстрували неготовність населення прийняти такий варіант. Отже, підвищення тарифів – нехай мінімального та з бюджетними доцільностями – уникнути буде вкрай складно.

Поки ж експерти не виключають, що бажані кошти Україна отримає не раніше лютого 2012 р. Такої думки дотримується, зокрема, радник Президента України Р. Шпек. Директор Інституту трансформації суспільства О. Соскін також вважає, що МВФ може відмовити Україні в черговому транші.

Сумніви в тому, що Україна отримає новий транш за програмою stand-by цього року, висловлює директор економічних програм Центру Разумкова В. Юрчишин. Водночас, на переконання експерта, Україна сьогодні вкрай зацікавлена в продовженні співпраці з МВФ. «Навесні поточного року економічна ситуація у світі різко погіршала, і тому сьогодні гроші МВФ Україні дуже потрібні – інакше нас чекають великі проблеми», – заявив експерт, уточнюючи, що в іншому випадку Україна ризикує повторити своє падіння 2008 р., хоча, звісно, загальносвітові тенденції можуть внести корективи у розвиток вітчизняного сценарію. «Якщо у світі економічна ситуація стабілізується, то в Україні 90 % шансів, що вона не впаде, як це було в 2008 р. Якщо у світі ситуація не покращає, то Україна має 90 % шансів повторити ситуацію 2008 р.», – резюмував В. Юрчишин.

«Якщо розглядати ситуацію до кінця року, то треба розуміти декілька позицій. По-перше, гроші МВФ допомогли б в обслуговуванні зовнішнього боргу – того самого кредиту фонду, який нам видається з 2008 р., тому що восени ми вже починаємо його виплачувати. По-друге, ці гроші могли піти на покриття дефіциту поточного рахунку України, який ми маємо, і він, ймовірно,

зростатиме до кінця року. Тим більше, що ми підвищуватимемо споживання газу з урахуванням ціни на блакитне паливо і початок опалювального сезону», – уточнює аналітик Міжнародного центру перспективних досліджень (МЦПД) О. Жолудь. «Життєво необхідним» для України називає отримання коштів МВФ начальник відділу аналізу і досліджень «Райффайзен Банк Аваль» Д. Сологуб. За його словами, вони потрібні для покриття дефіциту державного бюджету та посилення резервної позиції Національного банку. Крім того, на його думку, виділення Україні коштів МВФ сприятиме посиленню довіри з боку інвесторів.

Водночас, на думку виконавчого директора Міжнародного фонду Блейзера О. Устенка, Україна потребує не так коштів МВФ, як проведення тих реформ, що вимагає міжнародна фінансова організація. «Реально, Україна не так потребує цих грошей... Пан Азаров має рацію, коли каже, що гроші не так потрібні, потрібен сигнал, потрібна співпраця з МВФ для того, аби намагатися підтримувати ситуацію відносно стабільною, особливо на фоні поглиблення конкуренції у світі за будь-який додатковий фінансовий ресурс, а тим більше, такий дешевий як у МВФ», – сказав О. Устенко.

Нагадаємо, що наприкінці серпня Прем'єр-міністр України М. Азаров заявляв про те, що на сьогодні Україна не потребує чергового траншу МВФ. «Виникає питання, він (транш) нам потрібний зараз? Я відповідаю за фінанси країни, я відповідаю – не потрібний. Для чого я збільшуватиму зовнішній державний борг, для чого, хто мені може відповісти? Для чого я погіршуватиму параметри країни на міжнародних ринках і залучатиму ці 2–3 млрд дол. До речі, які йдуть не до бюджету і не на фінансування дефіциту бюджету, а на збільшення валютних ресурсів країни, на підтримку стабільності. У нас хіба є проблеми якісь? Гроші нам зараз, ще раз говорю, не потрібні. Якщо вони будуть потрібні, ми поїдемо до Вашингтона, поставимо певні умови, виконаємо ці умови і отримаємо транш. Жодних перешкод для цього не існує», – звернув увагу Прем'єр на розширеному засіданні колегії Міністерства освіти і науки, молоді і спорту.

Цю інформацію пізніше підтвердив віце-прем'єр-міністр України, міністр соціальної політики С. Тігіпко в ефірі телеканалу ICTV. «Якщо говорити, куди йдуть гроші МВФ зараз, то ми повинні всі прекрасно розуміти, що ці гроші йдуть у валютні резерви Національного банку. І останній транш, який ми повинні були б отримати, весь він повинен був би піти у валютні резерви», – додав він. Нагадаємо, що за повідомленням прес-служби Національного банку України, за вересень золотовалютні резерви України скоротились на 3 млрд 255,65 млн дол., причиною чого ряд експертів називає скуповування готівкового долара населенням, і становлять 34 млрд 950,18 млн дол. «Якщо третій транш ми не отримаємо, то бюджет не постраждає, але це буде поганим сигналом для інвесторів», – зазначив С. Тігіпко.

Таку позицію поділяє президент Українського аналітичного центру О. Охрименко, який вважає, що налагодження продуктивної співпраці з МВФ дода-

ватиме Україні іміджевих переваг і матиме стабілізуючий ефект для економіки країни. «Так, сьогодні у нас немає проблем з об'ємом золотовалютних запасів НБУ. ..Проте з урахуванням того, що до кінця року Україна повинна виплатити в цілому 12 млрд дол. боргу різним структурам, то стає зрозуміло, що зниження золотовалютних об'ємів НБУ хоч би на 10 млрд дол. може серйозно відбитися на стабільності економіки», – наголошує експерт і додає, що уповільнення динаміки співпраці з МВФ може стати тривожним сигналом для ряду кредиторів та інвесторів, мовляв, країна – не зовсім благонадійний партнер, а отже, працювати з нею небезпечно. Така репутація шкодитиме міжнародному іміджу України.

Отже, експерти погоджуються в тому, що на сьогодні наша держава зацікавлена у продовженні співпраці з МВФ, в якій бачать, в першу чергу, позитивний сигнал для інвесторів. З огляду на це та враховуючи наближення парламентських виборів, можна прогнозувати збереження в Україні двох тенденцій: з одного боку – підвищення тарифів, а з другого – соціальних виплат, що у підсумку посилює ризик зростання інфляції. Тактичним вирішенням питання може стати чергова девальвація гривні, що вигідно власникам більшості підприємств металургійної та інших орієнтованих на експорт галузей, які сьогодні переживають не найкращі часи, але мають лобі в нинішніх правлячих колах. Водночас проводити її за рік до майбутніх виборів уряд може не ризикнути.

При цьому питання часу надходження коштів МВФ вже не стоїть так гостро, як раніше. У цьому контексті успіхом для України можна буде вважати не лише виділення нового траншу МВФ, але й будь-який позитивний прес-реліз за підсумками Місії, у першу чергу – визнання стабільності економічної ситуації в Україні.

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб.

Чи потрібна Україні «запланована» економіка?

Уряд після багаторічної перерви повернувся до практики складання програм соціально-економічного розвитку. Цього року така програма вперше підготовлена на середньотермінову перспективу – 2012–2014 рр. Один з прописаних у документі сценаріїв розвитку національної економіки ліг в основу законопроекту про державний бюджет, затверджений Кабміном.

За роки незалежності України спроб перейти на прийнятий у всіх розвинених країнах світу рівень державного управління було багато. Але усі спроби впровадження середньострокового і довгострокового планування так і залишилися на папері. За часів президентства Л. Кучми з'явилися президентські

звернення до парламенту, які визначали основні напрями розвитку, але вони не доповнювалися цілісною системою державного прогнозування та планування – не було короткострокових (річних) програм розвитку регіонів і всієї країни, не було середньострокових і якісних довгострокових програм.

Тим часом світовий досвід доводить, що планування в тому чи іншому варіанті – обов'язковий інструмент виходу країн із соціально-економічних криз. У всіх країнах, які досягли значних результатів у своєму розвитку за порівняно короткий час, не можна не зазначити визначальної ролі держави в довгостроковому стратегічному плануванні. У багатьох державах існує козуюча система п'ятирічного (Франція, Японія, Китай, Південна Корея, Індія) або трирічного бюджетного планування. У Сполучених Штатах п'ятирічна система планування була введена більше трьох десятиліть тому. Сьогодні профільне управління Конгресу вже займається десятирічними бюджетними проектами. На базі цих програмно-цільових підходів сформовані індикатори оцінки ефективності виконання програм, ведеться моніторинг ефективності федеральних відомств, його підсумки лягають в основу і кадрових, і фінансових рішень, і навіть системи преміювання американських чиновників.

Нещодавно Китай після своєї попередньої 25-річної програми «Переходу до ринку» прийняв десятирічну програму «Насичення внутрішнього споживчого ринку». З 2013 р. перейти до програмного бюджету планує також російський уряд.

Відсутність такого ж планування в Україні не лише призводить до неефективності державних інвестицій. Не менш важливо, що постійні політичні протистояння і відсутність чіткої державної політики орієнтують і бізнес на досягнення короткострокових цілей, кардинально знижують інвестиційну активність.

Програму економічного і соціального розвитку на наступний рік Міністерство економічного розвитку і торгівлі України почало розробляти ще в січні. Вперше подібний документ готувався на базі планів і програм розвитку конкретних підприємств, галузей, а також територіальних одиниць з максимальним залученням фахівців з регіонів. Презентація програми, яка спочатку готувалася тільки на 2012 р., відбулася в липні на засіданні колегиї Міністерства економічного розвитку і торгівлі. Після презентації міністерство протягом двох місяців доопрацьовувало документ з урахуванням пропозицій і зауважень незалежних економістів та експертів.

У результаті програма була доповнена основними напрямками соціально-економічного розвитку на 2013–2014 рр. Тобто можна говорити про перехід від ручного управління економікою до планування, більше того, середньочасного.

Перший віце-прем'єр А. Ключев, презентуючи проект програми на засіданні уряду 14 вересня, зазначив, що проект Державної програми економічного і соціального розвитку України на 2012 р. та основних напрямів розвитку на 2013 і 2014 рр. розроблено Мінекономрозвитку разом з міністерствами та

іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями відповідно до Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 № 1602-III та Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.03.2011 № 219 «Про питання організації підготовки проекту Державної програми економічного і соціального розвитку України на 2012 рік».

А. Ключев також наголосив, що стратегічною базою документа є передвиборна Програма Президента України В. Януковича «Україна – для людей» та Програма економічних реформ на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава».

Державна програма визначає цілі, завдання та основні заходи економічного і соціального розвитку країни на 2012 р. та основні напрями розвитку на 2013 і 2014 рр.. За кожним напрямом державної політики сформульовані також проблемні питання, ризики та критерії ефективності. Заходи державного регулювання, які реалізуються шляхом застосування економічних і організаційно-правових важелів. Визначено, що Державна програма буде наповнюватися за рахунок державного і місцевих бюджетів та інших джерел фінансування.

За словами А. Ключєва, Кабмін розробив два сценарії розвитку національної економіки наступного року: оптимістичний, який передбачає зростання ВВП наступного року на 6,5 %, і песимістичний (зростання ВВП 5,5 %). Перший ліг в основу програми, другий – в основу законопроекту про держбюджет на 2012 р. В уряді стверджують, що готові до можливих ускладнень світової економічної ситуації.

Фахівці зазначають, що публікація двох сценаріїв розвитку економіки дає змогу уряду розраховувати бюджет на основі песимістичного сценарію, публічно не відмовляючись від оптимістичних прогнозів. «В умовах зростаючої нестабільності у світовій економіці розрахунок держбюджету проводиться за песимістичним сценарієм, а потім, у разі більш сприятливого розвитку подій, завжди можна внести правки в бюджет», – зазначає директор Інституту економіки та прогнозування НАН України В. Геєць.

Директор економічних програм Центру ім. Разумкова В. Юрчишин солідарний з думкою експерта: «Уряд страхується, оскільки бюджет, розрахований на нереалістичних прогнозах, очікувано викличе заперечення Міжнародного валютного фонду».

Ключовими пріоритетами, згідно з програмою, визначено створення умов для соціально-економічного розвитку, модернізація виробництва та інфраструктури, підвищення соцстандартів, посилення ролі регіонів у забезпеченні зростання економіки і підвищення їх відповідальності за вирішення соціальних проблем, зміцнення обороноздатності держави, захист прав і свобод українців, зміцнення законності і порядку, розвиток міжнародного співробітництва.

Кабмін М. Азарова має намір досягти в 2012 р. зростання промислового виробництва на 8,3 % і сільського господарства – на 5,1 % (при збільшенні держпідтримки в півтора раза). Зростання металургійної, хімічної та легкої промисловості заплановане на рівні 5–6 %, машинобудування – 20 %, виробництва продуктів харчування – 7 %. Для досягнення цих показників видобуток вугілля, нафти і газу, а також вироблення електроенергії повинні збільшитися на 1,5–4,3 %.

Першочергова увага буде приділятися залученню інвестицій та впровадженню інновацій у ті напрями промисловості, продукція яких має високу додану вартість, конкурентоспроможна на зовнішніх ринках – авіапром, ракетно-космічна промисловість, машинобудування, а також дасть змогу скоротити обсяги імпорту.

«Ми вважаємо, що Україна повинна не тільки зміцнити свої традиційні переваги в металургії, хімічній промисловості, сільському господарстві, а й істотно підвищити роль інноваційного високотехнологічного сектора і робити це не в майбутньому, а вже зараз», – заявив А. Ключев.

Для стимулювання модернізації реального сектору економіки Кабмін має намір активізувати низку механізмів держпідтримки – від здешевлення кредитів до забезпечення державного замовлення. А використовуючи механізми державно-приватного партнерства, планується розпочати технічне переоснащення підприємств літакобудування, налагодити серійний випуск нових літаків, виробництво космічної техніки (із залученням іноземних партнерів), а також відродити суднобудування.

При цьому наступного року майже на всіх промислових підприємствах намагатимуться скоротити матеріальні витрати та знизити споживання енергоресурсів – не менш ніж на 4 %. Щорічне зниження внутрішнього споживання газу в промисловості та комунальному секторі заплановано на рівні 3–4 % за рахунок заміщення іншими енергоносіями та реалізації енергоощадних проєктів. Планується також і збільшення власного видобутку енергоносіїв (вугілля і вуглеводнів).

До слова, енергоефективність визнана одним з пріоритетів Держбюджету-2012. Заходи з енергозбереження будуть здійснювати в рамках цільової галузевої держпрограми. Причому на реалізацію інвестиційно-інноваційних проєктів з енергозбереження наступного року уряд розраховує залучити близько 19 млрд грн небюджетних коштів. «Стратегічне завдання – не ціни на газ повинні визначати перспективи розвитку економіки України – ми повинні визначити пріоритети інноваційного розвитку країни», – зазначив Прем'єр-міністр України М. Азаров на засіданні уряду 14 вересня.

В агропромисловому комплексі ставка робиться на тваринництво і розвиток інфраструктури сільськогосподарського ринку: будівництво елеваторів і зернохосвищ у Вінницькій, Херсонській, Київській, Одеській, Кіровоградській областях, а також організацію роботи оптових ринків сільгосппро-

дукції. Крім того, враховуючи високу ступінь зносу сільгосптехніки – за різними оцінками від 60 до 80 % – держава посприє аграріям при купівлі нової сільгосптехніки вітчизняного виробництва (через лізинг і здешевлення кредитів), і таким чином вб'є відразу двох зайців: модернізує аграрний сектор і забезпечить замовленнями українських виробників сільгосптехніки.

Всі перераховані вище заходи призведуть, як очікують в уряді, до зростання прибутків населення і збільшення соціальних гарантій.

Заходи, передбачені програмою соціально-економічного розвитку, обійдуться скарбниці в 53 млрд грн, ще 6,5 млрд грн повинні будуть вишукати місцеві бюджети. Проте їх реалізація дасть змогу залучити в економіку України майже вдвічі більше коштів – документ передбачає не менше 112 млрд грн інвестицій. Як вважають в уряді, це адекватна ціна за досягнення докризових показників і фундамент для 7 % зростання ВВП в наступні роки.

Напрями та завдання Державної програми конкретизуються в додатках до неї: «Заходи щодо реалізації Державної програми економічного і соціального розвитку України на 2012 рік», «Перелік державних (цільових) програм, які планується виконувати у 2012 році з використанням коштів державного бюджету», «План співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями на 2012 рік», «Основні прогностичні показники та баланси національної економіки на 2012 рік».

Зокрема в додатку «Перелік державних (цільових) програм, які планується виконувати у 2012 році з використанням коштів державного бюджету» передбачено реалізацію Державної цільової соціально-економічної програми будівництва (придбання) доступного житла на 2010–2017 рр., Загальнодержавної програми «Питна вода України» на 2006–2020 рр.; Загальнодержавної програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 рр. (відповідальний виконавець та розпорядник коштів Мінрегіон); Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлювальних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010–2015 рр. (відповідальний виконавець та розпорядник коштів Держагентство енергоефективності та енергозбереження); Державної цільової програми підтримки соціально-економічного розвитку малих міст на 2011–2015 рр. (відповідальний виконавець та розпорядник коштів Мінекономіки).

Характерно, що Державна програма істотно скорочує кількість галузевих і цільових програм: якщо рік тому їх було 112, то наступного року їх залишиться не більше 60. Крім того, чітко визначено цілі та завдання щодо кожної з решти програм, а також обсяг фінансування, необхідний для їх виконання.

Співробітник Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України В. Степанюк відзначив у цьому контексті, що найбільш цінним у документі є чіткі критерії при виборі інвестиційних проектів. «Зокрема проект має бути високотехнологічним, створювати робочі місця, розвивати вітчизня-

не виробництво, сприяти імпортозаміщенню і, головне, мати достатню частку приватного капіталу», – відзначив експерт.

Представляючи проект Державної програми економічного і соціального розвитку України на 2012 р. та основні напрями розвитку на 2013–2014 рр. у Верховній Раді, А. Ключев заявив, що перехід від короткострокового до середньострокового планування зорієнтує бюджетний процес на прозорий розподіл коштів та максимально ефективне управління бюджетними ресурсами відповідно до пріоритетів державної політики. За його словами, програма розроблялася за принципово новими методологічними та організаційними підходами. «Ми вперше змінили підхід до підготовки такого роду документів. На основі оцінок соціально-економічного стану кожного регіону, ми визначили потенціал розвитку національної економіки.

А. Ключев повідомив, що вперше параметри розвитку країни у наступному році характеризують зведені соціально-економічні показники, що представлені у програмі в галузевому та територіальному розрізах, побудовані на базі даних підприємств, організацій та установ щодо їх виробничих програм та проектів.

Іншою особливістю державної програми, за словами першого заступника керівника уряду, є те, що вона, вперше у вітчизняній практиці державного планування, стала основою для формування та раціонального використання державних фінансових ресурсів відповідно до визначених цілей, пріоритетів і завдань.

За словами першого заступника глави уряду, програма охоплює усі сектори, а не лише державний сектор економіки, їх показники та заходи, з визначенням необхідних на 2012 р. ресурсів за джерелами фінансування. Тому, на його думку, у програмі забезпечується комплексний зв'язок між розвитком окремих сегментів економіки та соціальним прогресом. Як приклад А. Ключев навів той факт, що завдання щодо розвитку внутрішнього ринку потребує підвищення купівельної спроможності населення. «Цього можна досягти лише шляхом зростання оплати праці, пенсійного забезпечення та інших соціальних виплат, рівень яких залежатиме від нарощування обсягів виробництва товарів та послуг, а також від ефективності заходів щодо стримування інфляції», – заявив А. Ключев.

Він повідомив, що у 2012 р. передбачається, що зростання споживчих цін утримуватиметься в межах 7,9 % – на рівні, який не тільки стимулюватиме поживлення економічної діяльності, але й забезпечить збереження доходів громадян.

За прийняття за основу в першому читанні розробленого Кабінетом Міністрів проекту програми соціально-економічного розвитку на 2012 р. проголосував 271 депутат за мінімально необхідних 226.

Фракція «Блок Юлії Тимошенко–Батьківщина» виступила за повернення на доопрацювання Кабінету Міністрів проекту Державного бюджету на

2012 р., а також проекту Державної програми соціально-економічного розвитку на наступний рік і основні напрями розвитку на 2013–2014 рр. Про це на засіданні Ради сказав глава фракції «Блок Юлії Тимошенко–Батьківщина» І. Кириленко. Депутат підкреслив, що в цих документах не передбачається пріоритетність розвитку внутрішнього ринку, немає програм імпортозаміщення та механізмів вирішення демографічних проблем.

Президент УСПП, народний депутат А. Кінах запропонував уряду підсилити деякі напрями, які сформульовані в проектах Державної програми і Державного бюджету України на 2012 р. Насамперед нам необхідно разом об'єднати зусилля і зробити реальні, практичні кроки зі створення в Україні умов безперешкодного доступу реальної економіки до кредитних ресурсів, безумовно, на зворотній основі. «На сьогоднішній день всім треба зрозуміти, що без ефективної кредитної системи не буде ні реформ, ні розвитку. Тому дуже важливо, щоб і в тексті Програми, і в політиці уряду були чітко зафіксовані названі пріоритети, у тому числі на основі спільних ефективних дій Кабінету Міністрів і Національного банку, починаючи з відновлення довіри до банківської системи, більш високого рівня відповідальності й ефективності механізмів рефінансування, визначення пріоритетів, включаючи заходи зі зниження вартості кредитних ресурсів тощо. Це питання має принципове значення».

Крім того, на думку А. Кінаха, і в програмі, і у всіх параметрах фінансової політики стратегічне значення повинні мати питання захисту внутрішнього ринку сучасними методами, проблеми імпортозаміщення. «В тому числі дуже важливо, щоб в програмі були зафіксовані наші спільні дії, зважаючи, що Україна має можливість оптимізації умов своєї участі у Світовій організації торгівлі, виходячи з балансу наших національних економічних інтересів та інтересів наших партнерів».

Щодо агропромислового комплексу президент УСПП попросив уряд звернути увагу в програмі і більш чітко виписати наміри держави щодо створення сучасної експортної інфраструктури, в тому числі розглянути в окремому режимі проблематику введення мит на експорт зерна. Дуже важливо, на його думку, підсилити напрямок у програмі, який стосується тваринництва, оскільки зовнішня залежність України від постачання продукції тваринництва зростає.

Має принципове значення створення сприятливих умов для самозайнятості наших людей, особливо в умовах системних криз. Тому питання розвитку малого, середнього бізнесу, створення сприятливих умов для інвесторів повинні бути чітко відображені в Національній програмі розвитку підприємництва, відзначив депутат. У тому числі він наголосив на необхідності прийняття законопроекту № 8521, який дає можливість суттєво покращити умови підприємців, які працюють на спрощеній системі оподаткування.

Жорсткій критиці піддав урядову програму соціально-економічного розвитку України на 2012 р. та проект бюджету лідер українських комуністів

П. Симоненко. Лідер КПУ вважає, що програма дає неадекватні прогнози щодо темпів розвитку української економіки з огляду на її значну залежність від кон'юнктури світових ринків, яка нині погіршується. Наприклад, автори програми сподіваються на те, що економічне зростання у США в 2011 р. сягне 2,5 %, а у 2012 р. прискориться до 2,7 %. Водночас економічне зростання у країнах зони «євро», з точки зору українського уряду, у 2011 р. виявиться не нижчим за 2 %, а у 2012 – становитиме 1,7 %. Насправді ж зростання ВВП США в I кварталі поточного року у річному розрахунку становило 0,4 %, у II – 1 %. ВВП єврозони у I кварталі зріс на 0,8 %, а у II – лише на 0,2 %.

П. Симоненко звинуватив авторів програми у використанні нав'язаних із зовні моделей розвитку. «Складається враження, що авторство Програми економічного і соціального розвитку України належить не українському уряду, а консультантам з МВФ. Фактично, автори програми старанно переписали принципи так званого Вашингтонського консенсусу: зменшення ролі держави, приватизація, вільне ціноутворення, вільний рух капіталу, скорочення соціальних витрат за рахунок відміни пільг, оптимізація (читай скорочення) кількості закладів системи охорони здоров'я і освіти. За цими рецептами вже двадцять років “лікують” від криз країни, що розвиваються. Жодного разу ці рецепти не дали позитивного економічного ефекту. В умовах кризи, такі заходи остаточно знищують економічний суверенітет України», – вважає лідер комуністів.

П. Симоненко критикує також твердження Програми щодо позитивного ефекту від вступу України до СОТ та «безпеліційний вибір авторів програми на користь торговельно-економічної інтеграції України з країнами ЄС». Натомість він вважає, що програма жорстко обмежує співробітництво із Росією та країнами СНД виключно торговельними контактами. «Із документа навіть зникла формула співпраці із Митним союзом «3+1». Практично не згадується і реалізація спільних проектів із Російською Федерацією у паливно-енергетичній сфері, літакобудуванні, ядерній енергетиці. Також проігноровані всі позитиви від приєднання України до Митного союзу, у тому числі прямий і опосередкований ефект від зниження цін на паливно-енергетичні ресурси».

Щодо соціальних положень програми лідер комуністів вважає, що пропозиції авторів документа щодо реформування соціальної сфери роблять її взагалі неприйнятною, оскільки у цій частині урядовий проект прямо суперечить положенням Конституції, яка чітко визначає статус України як соціальної держави. Йдеться насамперед про скасування пільг деяким категоріям населення, яке є, за словами П. Симоненка, спробою обмежити реальне, гарантоване право громадянина, яким він може скористатись у будь-який момент, на потенційну можливість, яка залежить від доброї волі чиновника.

КПУ вважає за необхідне запропонувати свої підходи до визначення пріоритетних завдань та заходів для запобігання кризі та переходу до нової моделі розвитку. Це забезпечення продовольчої, енергетичної безпеки та ціно-

вої стабільності на внутрішньому ринку; забезпечення стабільності фінансової системи; забезпечення надійних гарантій соціальних прав громадян, підвищення трудових доходів; підтримка національного товаровиробника та захист внутрішнього ринку; корекція податкової та бюджетної політики, укріплення доходної бази бюджету; підвищення ефективності державного управління; перегляд пріоритетів зовнішньоекономічного співробітництва, вступ до Митного союзу.

Українські експерти оцінили Програму економічного і соціального розвитку на 2012–2014 рр. переважно позитивно. У Програмі є спроби структурно змінити економіку, стверджує директор Інституту демографії Е. Лібанова. Це позитив. А от пункт про введення другого рівня пенсійної реформи в 2012 р. вона порадила прибрати, оскільки це завдання можна виконати не раніше 2013 р. Зате реалістичних кроків боротьби з детінізацією економіки в програмі немає, стверджує Е. Лібанова. «Зростання доходів є дуже нерівномірним. Ми на соціальну допомогу передбачаємо більш високі темпи, ніж зростання заробітної плати. Середня заробітна плата у нас буде рости меншими темпами, ніж мінімальна, що, на мою думку, є принципово неправильним», – сказала вона.

Директор Інституту економіки та прогнозування НАН України В. Геєць назвав урядовий прогноз економічного розвитку оптимістичним. «Кабінет Міністрів робить акцент на переорієнтацію своєї діяльності в напрямі підвищення інвестиційної активності... І декларація про те, що на капіталовкладення буде направлено 5 % ВВП, – це європейський показник, і це принципова орієнтація програми. У Програмі є нова формула реалізації цього підходу: держава не тільки мотивує свою діяльність в інвестиційному напрямі, але й одночасно шукає шляхи залучення недержавних фінансових ресурсів на реалізацію інвестпроектів», – заявив В. Геєць під час обговорення Програми. Разом з тим він розкритикував заплановані темпи зростання соціальних витрат. На його думку, вони можуть призвести до різкого прискорення споживчих цін.

Водночас директор Інституту економічних досліджень і політичних консультацій І. Бураковський вважає, що в Програмі недостатньо опрацьовані можливі ризики для економіки України в 2012 р. І. Бураковський також наголосив, що стратегічне планування потребує не тільки зміни підходів, але і відповідних змін державної політики.

Президент компанії Bohush Communications Д. Богуш повідомив, що ними проведено аналітичне дослідження «Стратегічне планування в Україні-2011», та проаналізовано низку стратегічних документів на центральному рівні (Програму економічних реформ 2010–2014, «Модернізація України – наш стратегічний вибір» і недавно розроблену Програму соціально-економічного розвитку на 2012 рік). Також проаналізували регіональні стратегії. Д. Богуш відзначив, що практично всі області мають стратегічні документи на серед-

ньострокову перспективу – на 2015–2020 рр., причому більше половини розроблено за останні два роки. Стратегічні документи на центральному рівні (наприклад, Програма соціально-економічного розвитку на 2012 р.), на думку спеціалістів компанії, підвищують стратегічну визначеність економіки країни завдяки визначенню «точок зростання» економіки, пріоритетних галузей, інтегрального підходу з урахуванням розвитку регіонів, завчасного планування, переходу на середньострокове планування.

Стратегічні документи на регіональному рівні (стратегії соціально-економічного розвитку областей) розроблені за різними методологіями і з використанням різних аналітичних інструментів і підходів (сталий розвиток, кластерний підхід і т. д.). Ці документи необхідно стандартизувати за допомогою спеціальних законодавчих актів та інтегрувати в загальну вертикальну стратегію соціально-економічного розвитку країни, у тому числі на базі «електронного уряду», вважає експерт.

Далі можливо перейти на середньострокове і довгострокове планування, ефективне прогнозування для оптимізації можливостей і ресурсів країни та розробки стратегій вищих рівнів (бачення, місія країни, національний концепт, проект «України» і т. д.).

На думку експертів, поки складно сказати, наскільки діюча влада розуміє, якою має бути система державного планування. Але те, що почався рух у правильну сторону, – безсумнівно.

По-перше, президентський План економічних реформ до 2014 року (як середньострокова програма) викликав переважно позитивні оцінки економістів. По-друге, Національний план реалізації президентської програми реформ на 2011 рік передбачає прийняття закону про стратегічне планування. За словами представників Кабміну, завдання цього документа більш чітко виписати, як повинна функціонувати вся система державного прогнозування та планування. Проект документа вже готовий і проходить узгодження в Комітеті економічних реформ. По-третє, уперше за роки незалежності країни була прийнята Державна програма економічного і соціального розвитку України на 2010 р., на основі якої вперше приймався Держбюджет. Раніше всі бюджети версталися виключно в ручному режимі. Причому постійно не встигали вчасно. Тепер вирішили спочатку визначати цілі, а вже потім кошти для їх досягнення.

По-четверте, на зміну Мінекономіки створено Міністерство економічного розвитку і торгівлі. У самому міністерстві стверджують, що справа не тільки в назві. Як заявив його глава, а також перший віце-прем'єр-міністр А. Клюєв, Мінекономрозвитку «взьме на себе роль новатора і генератора ідей щодо забезпечення переходу на стратегічне управління на державному, регіональному і корпоративному рівнях».

Таким чином, завдяки запровадженню в Україні системи планування, економіка отримує зрозумілий та довгостроковий інструмент розвитку. Як видно з презентованої Програми соціально-економічного розвитку на 2012–2014 рр.,

цей документ є не просто набором декларацій, а містить конкретні пропозиції, які ґрунтуються на нових принципах модернізації економіки та економічних розрахунках.

С. Кулицький, канд. екон. наук, старш. наук. співроб.

Про ймовірні наслідки реорганізації НАК «Нафтогаз України» для економічного розвитку України

1. ЗМІ про причини реорганізації НАК «Нафтогаз України»

Останнім часом ЗМІ, причому не лише вітчизняні, а й російські, зарясніли повідомленнями про майбутню реорганізацію НАК «Нафтогаз України». Юридичною підставою для такого рішення української влади став вступ нашої держави до Європейського енергетичного співтовариства. А європейське законодавство, як відомо, вимагає розподілу функцій газових компаній, коли видобуток, транспортування та реалізація газу кінцевим споживачам здійснюють юридично самостійні суб'єкти підприємства. У цьому ж напрямі діють й положення ухваленого понад рік тому закону про реформування ринку природного газу України. Тобто формально юридично поділ НАК «Нафтогаз України» на окремі юридично й фінансово-економічно незалежні компанії, що займатимуться видобутком, транспортуванням та продажем газу, здійснюватиметься відповідно до укладеної Україною міжнародної угоди та чинного вітчизняного законодавства.

Утім, багато оглядачів ЗМІ, експертів, а також політиків вважають вимоги європейського законодавства лише формальним приводом для реорганізації українського газового монополіста. А справжньою причиною такого заходу називається непоступливість російської сторони у питанні перегляду ціни на природний газ для України. Непрямим чином це підтверджується заявами українських високопосадовців про необхідність переукладання газових контрактів з Росією у зв'язку з реорганізацією «Нафтогазу України», так і миттєвою негативною реакцією на такі заяви з боку представників вищої державної влади Росії та керівництва «Газпрому».

Крім того, у ЗМІ висловлюється думка, що реорганізація «Нафтогазу України» створює сприятливі умови для приватизації багатьох привабливих об'єктів газової сфери України. А в цьому зацікавлені потужні бізнес-структури – і вітчизняні, і, особливо, іноземні. Утім, на підставі узагальнення висловлювань ряду експертів, можна дійти висновку, що навіть часткова прива-

тизація об'єктів української газової сфери може бути інструментом досягнення компромісів із кредиторами та потенційними інвесторами НАК «Нафтогаз України». Однак при цьому важливо не зазнати втрат у сфері національної безпеки та не обмежити перспективи розвитку вітчизняної економіки.

Тому розгляд імовірних сценаріїв розвитку газової сфери та економіки України в цілому у випадку реорганізації НАК «Нафтогаз України» варто розпочати з оцінки потенційного взаємозв'язку цього заходу з виконанням російсько-українських газових контрактів 2009 р. Фактично, українська та російська сторони до зустрічі президентів двох країн, що відбулась наприкінці вересня, з приводу зазначеної проблеми висловлювали протилежні погляди.

Так, українська сторона вважала, що факт реорганізації «Нафтогазу України» зі створенням на його основі ряду юридично й фінансово-економічно самостійних підприємств є достатньою підставою для перегляду російсько-українських газових угод 2009 р.

Російська ж сторона, навпаки, висловлюючи своє задоволення змістом згаданих контрактів, заявляла, що реорганізація «Нафтогазу України» не є підставою для перегляду контрактів 2009 р. і, зокрема, формули для визначення ціни газу для України та зниження ціни російського газу, імпортованого Україною.

І українські, і російські ЗМІ зарясніли висловлюваннями високопосадовців обох країн з цього приводу, а експерти заговорили про наближення чергової російсько-української газової війни.

Фактично, ескалація конфлікту була призупинена наприкінці вересня поточного року завдяки переговорам Президента України В. Януковича з президентом Росії Д. Медведевим та прем'єр-міністром Росії В. Путіним. По суті, цей конфлікт на певний час було заморожено, він перейшов у латентну форму. А відсутність оприлюдненої узгодженої позиції України й Росії за результатами вересневої зустрічі в Завидово дає підстави для оцінки ймовірності різних сценаріїв перебігу подій навколо реорганізації НАК «Нафтогаз України» та подальшої долі російсько-українських газових контрактів 2009 р. та їх впливу на розвиток української економіки.

2. Оцінка перспектив розв'язання російсько-українського газового конфлікту в судовому порядку

Як зазначають експерти, можливі два пріоритетні напрями розв'язання нинішнього російсько-українського газового конфлікту – політичний та правовий. Донині всі конфліктні ситуації у газовій сфері між Україною та Росією розв'язувалися насамперед шляхом ухвали політичних рішень, які потім юридично оформлялись у відповідних міждержавних угодах або ж угодах між господарюючими суб'єктами двох країн.

Правовий же механізм розв'язання конфліктних ситуацій у сфері російсько-українських газових відносин, якщо не враховувати розгляду позо-

ву «РосУкрЕнерго» до «Нафтогазу України» в Стокгольмському арбітражному суді, практично не застосовувався. До того ж оглядачі деяких ЗМІ висловлювали доволі обґрунтовані сумніви щодо сумлінності виконання посадовцями НАК «Нафтогаз України» обов'язків відповідача у справі за позовом «РосУкрЕнерго» в Стокгольмському арбітражному суді. Тобто у цьому випадку формально правове розв'язання конфлікту навряд чи можна вважати таким повністю. Та й у «РосУкрЕнерго» «Газпрому» належить лише 50 % статутного капіталу. Тобто конфлікт, який формально мав місце між «РосУкрЕнерго» і «Нафтогазом України» та був вирішений у судовому порядку, не можна вважати в повному розумінні суто українсько-російським.

У цьому й полягає принципова відмінність нинішнього російсько-українського газового конфлікту з точки зору перспектив його розв'язання через звернення до Стокгольмського арбітражного суду. Імовірність саме такого перебігу подій обговорювалась у ЗМІ, оскільки й українська, й російська сторони публічно заявляли про свою готовність розв'язувати цей конфлікт у судовому порядку. Причому різними експертами по-різному оцінюються шанси сторін отримати на свою користь рішення Стокгольмського арбітражного суду.

Так, у деяких російських ЗМІ висловлюється думка, що судові позиції України у разі аргументації несправедливої ціни на російський газ для України через порівняння ціни російського газу для Німеччини. Так само стверджується, що для Стокгольмського арбітражу не може бути належною аргументацією для перегляду ціни на російський газ для України положення міждержавної угоди 2001 р., згідно з яким передбачалось щорічне узгодження ціни на імпортований Україною газ. Адже, за версією цих оглядачів, для Стокгольмського суду важливіше комерційні контракти, ніж міждержавні угоди.

Деякі юристи вважають, що потрібно довести асиметричність російсько-українських газових контрактів 2009 р. у Стокгольмському арбітражному суді: у них для України передбачені лише зобов'язання, а для Росії – в основному права. При цьому варто акцентувати увагу суддів на несправедливій базовій ціні газу російського для України у формулі на рівні 450 дол./тис. куб. м, що перевищує рівень цін для європейських країн. Це і може стати підставою для зміни чи навіть розірвання згаданих контрактів.

Окремі експерти висловлюють думку, що російсько-українські газові контракти 2009 р. можна було б переглянути у Стокгольмському арбітражі, якщо экс-прем'єр-міністрові Ю. Тимошенко Печерським судом буде винесено обвинувальний вирок у справі про перевищення нею службових повноважень при укладанні російсько-українських газових контрактів 2009 р. Щоправда, у цьому випадку контракти треба буде визнати не несправедливими, а незаконними.

А юристи-міжнародники М. Алінов та Ю. Морозова на сторінках газети «Дзеркало тижня» зазначають, що «логічнішим видається юридичне коригування вже існуючого контракту, а саме:

а) зміна (встановлення справедливої) формули ціни на газ через Стокгольмський арбітраж на підставі ст. 44 контракту купівлі-продажу природного газу від 19 січня 2009 р.;

б) звернення до того ж таки Стокгольмського арбітражу на підставі ст. 82 зазначеного контракту від 19 січня 2009 р. з вимогою про скасування несправедливих положень (ст. 65 і 66 цього контракту) про штрафні санкції у розмірі 150–300 % від вартості невибраного обсягу газу. Підставою для такої вимоги могла б послужити ст. 36 закону Швеції про контракти (до контракту від 19 січня 2009 р. застосовується право Швеції), що говорить «Умова чи положення контракту можуть бути змінені або виключені, якщо така умова або положення є надмірно обтяжливими; а якщо відповідна умова має таке значення для контракту, що було б нерозумно вимагати виконувати інші умови, то в контракт можуть бути внесені зміни або він може бути в цілому припинений». Наскільки відомо, у ряді своїх рішень Стокгольмські арбітражі вже застосували зазначену ст. 36 закону Швеції про контракти при оцінці подій у кризові періоди розвитку українсько-російських газових відносин;

в) вирішення питання із зобов'язанням «Нафтогазу» про закупівлю значних мінімальних обсягів газу шляхом скасування заборони на реекспорт природного газу, який купується в «Газпрому». Таким чином, «Нафтогаз» міг би реекспортувати ту частину купленого газу, яка перевищує внутрішні потреби України.

Один з варіантів вирішення цього питання – через Антимонопольний комітет України шляхом ініціації відповідного розгляду (на тій підставі, що заборона реекспорту є антиконкурентним положенням). Слід зазначити й те, що контракт від 19 січня 2009 р. не містить санкції за недотримання положення про заборону реекспорту.

По-третє, будь-який арбітражний розгляд щодо контракту купівлі-продажу природного газу від 19 січня 2009 р. в Стокгольмському арбітражі (що стосується як розірвання зазначеного контракту, так і його юридичного коригування) потребує активної участі свідків з боку «Нафтогазу», які брали безпосередню участь у його укладанні. Саме (і в основному) на підставі їхніх свідчень і перехресного допиту в арбітражі можуть бути встановлені важливі факти, що зумовлюють вимоги про розірвання контракту або його юридичне коригування і що є підставою для застосування відповідних правових норм (наприклад ст. 36 закону Швеції про контракти).

Водночас усі ключові свідки з боку «Нафтогазу» – Ю. Тимошенко, О. Дубина, І. Діденко – зазнали кримінального переслідування України. Відкриті кримінальні справи стосовно цих осіб, що виключають їхнє свідчення в Стокгольмському арбітражі, – тільки на руку «Газпрому» і значно ослаблять юридичну позицію «Нафтогазу» у разі ініціації розгляду в Стокгольмському арбітражі (*Дзеркало тижня. – 2011. – № 32. – С. 9*).

Водночас у ряді ЗМІ, у тому числі й російських, наголошується, що із судовими позовами до «Газпрому» з вимогою переглянути ціни на газ у бік зниження вже звернулись або ж мають намір звернутись ряд європейських компаній. Серед них – німецькі концерни E.ON та RWE, італійська компанія ENI та польська PGNiG. А минулого року аналогічні позови подали італійська Edison та словацька CPP. «Газпром» у відповідь надав знижки від ціни у 330 дол./тис. куб. м газу, й зазначені позови було відкликано.

Зауважимо, що в деяких російських ЗМІ наголошується на ймовірності формування неформальної коаліції імпортерів російського газу, яка створює реальну загрозу інтересам «Газпрому», у тому числі й у реалізації цінової політики російського газового монополіста.

І в цьому контексті в Україні з'являються додаткові шанси на успіх у разі звернення до Стокгольмського арбітражного суду. Адже, як наголошують експерти, російський «Газпром» прагне уникати публічного розголошення умов укладання контрактів на купівлю-продаж газу. Зокрема, це підтверджується й практикою розгляду в Стокгольмському суді позову «РосУкрЕнерго» до «Нафтогазу України».

Утім, як би не закінчився судовий розгляд у Стокгольмському арбітражі в разі звернення до нього сторін нинішнього російсько-українського газового конфлікту, необхідно врахувати ще деякі важливі моменти, пов'язані з цією справою. Зокрема, фахівці зазначають, що справи такої складності розглядаються в цьому суді в середньому близько двох років, але не менше одного року. А на весь цей час контракти є чинними й підлягають виконанню.

Крім того, після отримання рішення суду, й на це також звертають увагу експерти Росії та України, все одно доведеться проводити перемовини й досягати домовленостей у газовій сфері. Адже найближчими роками Україна не зможе відмовитись від імпорту природного газу: чи то російського, чи середньоазійського, що повинен транспортуватись територією Росії. А Росія у свою чергу навіть при повній завантаженості першої та другої черги «Північного потоку» не зможе відмовитись від послуг української газотранспортної системи (ГТС) для поставок російського газу до Європи.

3. Аналіз економічних аспектів реорганізації НАК «Нафтогаз України»

Деякі експерти цілком обґрунтовано наголошують на необхідності для Росії й України, принаймні протягом найближчого десятиріччя, домовлятися з приводу подальшої їх взаємодії у сфері купівлі-продажу газу та транзиту російського природного газу до Європи. Цілком логічно виникають питання: яку висхідні позиції сторін з ключових проблем їх взаємодії в газовій сфері? Які ймовірні напрями подальшого розв'язання нинішнього газового конфлікту? Які наслідки для української економіки матиме

розв'язання нинішнього російсько-українського газового конфлікту залежно від різних варіантів його розв'язання, включаючи реорганізацію НАК «Нафтогаз України»?

Саме проблема реорганізації НАК «Нафтогаз України», як така, є базовою в контексті пошуку відповідей на поставлені питання. Як зазначалось вище, українська й російська сторона дотримуються діаметрально протилежних поглядів з приводу впливу реорганізації «Нафтогазу України» на чинність російсько-українських газових контрактів 2009 р.

Як наголосив український Прем'єр-міністр М. Азаров, замість НАК «Нафтогаз України» після ліквідаційного періоду та в результаті його реорганізації будуть створені нові компанії, що діятимуть на газовому ринку. При цьому треба буде переглянути всі угоди «Нафтогазу», що існують нині. Водночас М. Азаров додав, що всі кредитні угоди «Нафтогазу України» гарантовані державою й тому обов'язково будуть виконуватись.

У свою чергу прес-секретар прем'єр-міністра РФ Д. Песков заявив, що, незважаючи на реформування «Нафтогазу», нинішні газові контракти повинні виконуватись, а зобов'язання «Нафтогазу України» перед «Газпромом» повинні перейти до його правонаступника. Представник же «Газпрому» С. Купріянов наголосив, що питання, пов'язані з реорганізацією «Нафтогазу України», прописані в його січневих (2009 р.) контрактах із «Газпромом». Зокрема, відповідно до п. 9.6 контракту на поставку газу і п. 13.5 контракту на транзит газу, а у разі зміни організаційно правової форми, злиття або будь-якого іншого перетворення однієї зі сторін вона зобов'язана належним чином забезпечити правонаступництво, а права та зобов'язання за контрактом передати новоутвореній структурі. А російський президент Д. Медведев взагалі зазначив, що можлива лише одна форма реорганізації «Нафтогазу України» – його злиття з «Газпромом». Утім, на цю пропозицію українські посадовці одногослодно дають негативну відповідь.

Водночас, як показує досвід російсько-українських газових відносин, обидві сторони регулярно апелюють до представників ЄС як до арбітрів своїх газових конфліктів. Утім, європейці мають власні інтереси в процесі розвитку російсько-українських газових відносин. Адже Росія – найбільший експортер газу до ЄС, а Україна – основний транзитер російського газу до європейських країн. Тому цілком закономірно, що й представники Європейського Союзу відгукнулись на звістку про майбутню реорганізацію НАК «Нафтогаз України».

Наприклад, перший секретар посольства Німеччини в Україні Т. Байєр заявила, що незважаючи на реформування НАК «Нафтогаз України» його правонаступник повинен дотримуватись положень укладених угод. А голова представництва Європейського Союзу в Україні Ж. Тейшейра зазначив, що ЄС не має наміру втручатись у газові перемовини України й Росії, але саме від

України залежить? чи збереже вона свій статус країни-транзитера газу з Росії до Європи.

«7 вересня 2011 р/ Європейська комісія оприлюднила своє повідомлення (комунікацію) стосовно безпеки енергопостачання та міжнародної співпраці «Енергетична політика ЄС взаємодіючи з партнерами за межами наших кордонів».

Це повідомлення є зверненням Європейської комісії до головних органів ЄС – Європарламенту, Ради ЄС, Економічного та соціального комітету, Комітету регіонів – із викладенням офіційної позиції Єврокомісії з актуальних питань». «Один з акцентів документа – необхідність прозорості відносин держав ЄС із зовнішніми постачальниками/ “Держави-члени ЄС мають ділитися між собою інформацією про свої енергетичні міжнародні угоди з країнами з-поза меж ЄС”, зокрема про “угоди, що перебувають на стадії переговорів”, ідеться у документі. Єврокомісія також наголошує, що має право “дати свої висновки щодо відповідності цих угод законодавству ЄС та меті безпеки поставок”.

Європейська комісія визнала, що енергетичний ринок ЄС залежить від вільних і прозорих енергоринків сусідніх держав, за відсутності яких Євросоюз стає вразливим до політичної та цінової нестабільності. У зв’язку з цим Єврокомісія висловила готовність надати конкретну допомогу для реформування енергетичних ринків сусідніх із ЄС держав.

У повідомленні Єврокомісії визначається важлива роль української ГТС. Зокрема, наголошується, що близько 20 % усіх газових поставок до країн ЄС здійснюється через Україну. Євросоюз буде підтримувати зусилля щодо реконструкції газотранспортної системи України з одночасним підвищенням рівня прозорості та поліпшенням правового поля в Україні. Єврокомісія наголошує на важливості швидкої інтеграції України до Європейського енергетичного співтовариства.

Європейська комісія визнає необхідність створення тристороннього механізму співробітництва на політичному та адміністративному рівнях між ЄС, Україною та Росією з метою забезпечення стабільних і безперервних поставок газу через східний коридор ...

У повідомленні зазначається й необхідність “новітньої і сильної правової бази” у сфері енергетичного співробітництва між ЄС та Росією. Також наголошується на необхідності вжити заходів з метою підтримати у Росії ринкові реформи та поліпшити інвестиційний клімат для європейських енергетичних компаній» (*Дзеркало тижня. – 2011. – № 32. – С. 9*).

Утім, директор енергетичних програм Центру «НОМОС» М. Гончар вважає, що «Євросоюз, поставши перед вибором – просування європейських принципів функціонування енергетичних ринків або відносини з Росією, віддає перевагу другому. Звичайно, більшою мірою це стосується не так ЄС загалом, як окремих країн-членів, традиційно орієнтованих на РФ не лише у сфері енергетики, а й політично» (*Там само*). До таких країн, як правило, належать Німеччина та Франція.

Наприкінці вересня ЗМІ повідомили, що Україна та ЄС досягли згоди щодо формування про режим торгівлі енергетичними товарами. «В угоді зазначено, що жодна зі сторін не може бути відповідальною за переривання, обумовлене діями третьої сторони, або суб'єктами, підконтрольними третій стороні», – пише «Економічна правда».

На думку експертів, таке формулювання знімає загрозу претензій до України з боку ЄС до України у разі припинення Росією експорту свого газу до Європи територією України, як це вже було під час попередніх конфліктів. На думку юристів, це дає Україні додаткові шанси при зверненні до європейського арбітражу у разі звинувачень Української держави у перешкоджанні транзиту російського газу до країн ЄС.

Хоча деякі нез'ясовані питання залишились, мабуть, і в цьому випадку. Наприклад, який газ повинен використовуватись як технічний для транспортування російського газу до країн ЄС територією України, якщо Росія припинить поставки свого газу до України, а до Європи поставлятиме газ лише в обсягах, зазначених у відповідних двосторонніх контрактах.

Як би там не було, однак у нинішньому російсько-українському газовому конфлікті ЄС у цілому й окремо його країни-члени переслідують свої цілі, до яких можна віднести такі:

- подальша диверсифікація джерел та маршрутів поставок газу до країн-членів ЄС за умови одночасного забезпечення достатніх обсягів поставок російського газу за прийнятною ціною;
- забезпечення безперервного транзиту російського газу до країн Європейського Союзу за вигідною для європейців ставкою на транспортування газу українською територією;
- захист інтересів європейських кредитів НАК «Нафтогаз України» й недопущення появи у них збитків через реорганізацію «Нафтогазу»;
- використання нинішнього російсько-українського газового конфлікту для вигідного інвестування капіталів резидентів країн-членів ЄС у газову промисловість України, а можливо, й Росії.

Тобто політика Євросоюзу в нинішньому російсько-українському газовому конфлікті цілком прагматична й зовсім не безкорислива. І не варто очікувати на беззастережну підтримку позиції України з боку ЄС у цьому конфлікті.

Тому нинішній українській владі в процесі реорганізації НАК «Нафтогаз України», мабуть, доведеться зробити певні кроки назустріч інтересам європейців. Зокрема, це може стосуватись умов участі компаній ЄС у тристоронньому консорціумі з управління українською ГТС та інших інвестиційних проєктах європейців у нафтогазовій промисловості України, умов погашення боргів «Нафтогазу України» перед європейськими кредиторами тощо.

До речі, саме на значну заборгованість «Нафтогазу України» звертають увагу експерти, як на серйозну перешкоду на шляху його реорганізації. Оскільки офіційний незалежний аудит «Нафтогазу України» проводився ще 2009 р.,

то у відкритих джерелах наводяться різні суми його нинішньої кредиторської заборгованості. У цілому зазначена сума «боргів» цієї компанії, за інформацією Міністерства енергетики та вугільної промисловості, сягає 7 млрд дол. США (в еквіваленті), хоча деякі експерти наводять меншу суму – 5 млрд дол. Правда, член Комітету Верховної Ради з питань паливно-енергетичного комплексу О. Гудима стверджує, що заборгованість НАК «Нафтогаз України» за кредитами становить 5 млрд дол.

Утім, важливою характеристикою зазначеного боргу є його різні структурні характеристики. Зокрема, йдеться про інструменти залучення позик (через банківські кредити чи боргові цінні папери), резидентні та інші інституційні характеристики кредитної заборгованості «Нафтогазу України».

Адже згадані структурні характеристики заборгованості НАК «Нафтогазу України», по суті, є документальною фіксацією потенційного впливу різних його кредиторів на можливості майбутньої реорганізації цієї компанії, оскільки, згідно з нормами міжнародного права, саме кредитори можуть заблокувати процес реорганізації «Нафтогазу», вимагаючи, наприклад, дострокового повернення наданих позик. І в цьому плані можливості українського уряду впливати на поведінку кредиторів «Нафтогазу України» буде різною, залежно від фактичної ролі цих суб'єктів у системі міжнародних економічних відносин.

Так, за інформацією ЗМІ, 60 % від загальної заборгованості НАК «Нафтогаз України» припадає на внутрішні позики, 40 % – на зовнішні. Хоча наведені цифри можуть бути дещо умовні. Наприклад, частина згаданих кредиторів, що формально є резидентами України, водночас можуть бути дочірніми структурами потужних іноземних компаній. Так само облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), кошти від продажу яких останніми роками спрямовувались на поповнення статутного капіталу «Нафтогазу України», купували як українські, так й іноземні банки.

З іншого боку, покупцями єврооблігацій НАК «Нафтогаз Україна», загальна сума продажу яких становить 1,6 млрд дол., можуть бути не лише іноземні, а опосередковано (тобто через іноземні компанії) й українські комерційні структури та бізнесмени.

До цього ще треба додати, що боргові зобов'язання НАК «Нафтогаз України» мають різний термін погашення, а також різний ступінь мобільності. Так, боргові цінні папери (єврооблігації, ОВДП) мобільніші за кредити, що полегшує можливості їх прихованої концентрації в руках певних кредиторів. А відтак – їх неочікуваної або ж малоочікуваної на дії позичальника.

Поведінка банків-кредиторів у цьому плані більш передбачувана. Адже умови надання банківських кредитів, як правило, прописані детальніше, ніж порядок обігу певних боргових цінних паперів. Це стосується прав та обов'язків і кредиторів, і позичальників.

Таким чином структурна неоднорідність боргового навантаження НАК «Нафтогаз України» створює як певні передумови для маневру при пога-

шенні боргів «Нафтогазу України» в процесі його реорганізації, так і несе загрозу концентрації боргових зобов'язань «Нафтогазу України» в руках недружніх йому кредиторів. Останнє якраз і може стати серйозною перешкодою на шляху реорганізації цієї української газової компанії.

Адже з початком процесу реорганізації НАК «Нафтогаз України» у приватних та іноземних державних інвесторів з'явилась нагода вигідно вкласти свої капітали в обмін на майно і права у великій українській газовій компанії, що є важливим суб'єктом європейського газового ринку «Нафтогазу України». Тобто борги «Нафтогазу України» стають потужним важелем торгу із кредиторами в процесі реорганізації українського газового монополіста.

Тому з точки зору досягнення стратегічних загальнонаціональних цілей реорганізації НАК «Нафтогаз України» було б доцільно вжити ряд превентивних заходів ще до публічного оголошення про наміри провести цю реорганізацію. Серед таких потенційних заходів – викуп українським урядом або ж самим «Нафтогазом України» частини його боргових цінних паперів, перш за все єврооблігацій, дострокове погашення частини його боргів, вигідне переоформлення умов деяких кредитних угод тощо. Мета таких заходів – радикальне послаблення залежності НАК «Нафтогаз України» від вимог кредиторів напередодні його реорганізації. Тепер же, коли перспективи реорганізації «Нафтогазу України» обговорюються публічно, ринкова (біржова) цінність його боргових зобов'язань може значно зрости, навіть попри те, що на початку 2011 р. міжнародне рейтингове агентство Fitch Ratings підтверджувало довгострокові рейтинги дефолту НАК «Нафтогаз України» в іноземній та національній валюті на рівні «ССС» («смітєва» шкала рейтингу).

З іншого боку, восени поточного року ЗМІ повідомили, що Fitch Ratings оцінює облігації «Нафтогазу» на суму 1 млрд 595 млн дол. на рівні «В», що відповідає суверенному рейтингу України, оскільки зазначені цінні папери мають урядову гарантію. Таким чином можна припустити, що спекулятивна гра на боргових зобов'язаннях НАК «Нафтогаз України», по суті, вже почалась.

Мабуть, тому може видатись принадною ідея деяких експертів, які припускають доцільність банкрутства українського газового монополіста. Так, старший партнер юридичної компанії «Ілляшев і партнери» Р. Марченко стверджує, що ліквідувати «Нафтогаз України» як юридичну особу, обтяжену боргами, можна лише через процедуру банкрутства. Але, відповідно до українського законодавства, НАК «Нафтогаз України» банкрутству не підлягає. Тобто цю компанію можна лише реорганізувати. А значить обов'язково доведеться призначити правонаступника.

Утім, як впливає з публічних заяв посадових осіб уряду, Кабінет Міністрів України й не збирається банкрутувати НАК «Нафтогаз України», а навпаки – має намір розраховуватись по боргах компанії в процесі її реорганізації. Зокрема, Прем'єр-міністр України М. Азаров заявив, що всі зобов'язання НАК

«Нафтогаз України» гарантовано державою, і вони будуть виконуватись. А за словами міністра енергетики та вугільної промисловості Ю. Бойка, погашення боргів «Нафтогазу» відбудуватиметься шляхом продажу частини акцій новостворених компаній.

Спочатку Прем'єр-міністр М. Азаров заявив, що, за оцінками Кабінету Міністрів, від продажу 25–50 % акцій «Укргазвидобування» Україна отримає 5–10 млрд дол. А міністр енергетики та вугільної промисловості Ю. Бойко трохи пізніше заявив, що продаж акцій «Укргазвидобування» чи «Укртрансгазу» у 2012 р. дасть змогу залучити коштів на 10–12 млрд дол. Це дасть змогу не лише погасити борги, що залишились у спадщину «Нафтогазу України», а й спрямувати значні кошти на розвиток видобутку газу України й підвищення ефективності вітчизняної енергетики, включаючи газову промисловість.

Утім досвід функціонування ринків капіталів показує, що ціна продажу акцій компанії залежить не лише від фінансово-економічного стану цієї компанії, а й від умов торгів, фази економічного циклу (підйом, спад, рецесія), ситуації на ринках капіталів тощо. Треба брати до уваги, що існують напрацьовані біржові технології, коли під впливом потужних спекулятивних атак котирування певних цінних паперів або ж курси певних валют можуть як стрімко зростати, так і стрімко падати. Потенційно об'єктом таких атак цілком можуть бути акції українських газових компаній, що виставлятимуться на біржові торги після реорганізації «Нафтогазу України». Особливо, коли навколо перспектив реорганізації українського газового монополіста поширюється багато доволі негативної інформації. Уже з цієї причини суми коштів, які, за словами українських посадовців, очікується отримати від продажу акцій компанії, створених на базі реорганізованого «Нафтогазу», треба розглядати як імовірні оцінки доходу української сторони, а не як її гарантований дохід. Тоді як сума боргів «Нафтогазу» точно відома. А це означає, що схема «погашення боргів «Нафтогазу України» за рахунок продажу акцій новостворених газових компаній» може виявитись не настільки ефективною, вигідною для України, як видається нині її авторами.

До того ж експерти наголошують, що «Укргазвидобування» продає видобутий нею газ в Україні за заниженою ціною – 350 грн/тис. куб. м контрольованою державою. Її максимальна виручка від продажу газу може становити 665 млн дол. США на рік. А під такий обсяг щорічної виручки від продажу газу неможливо залучити 5–10 млрд дол. від реалізації на ринку 25–50 % акцій компанії. Навіть за наявності відповідної політичної волі поетапне підвищення цін на газ для населення в Україні, згідно з експертними оцінками, займе, як мінімум, 1,5–2 роки. Адже слід враховувати перспективу парламентських виборів 2012 р., коли критерії політичної доцільності часто можуть переважити вимоги економічної ефективності.

Крім того, публічне розміщення на міжнародних біржах акцій новостворених компаній потребує певного часу на відповідну організацію процесу.

За оцінками фахівців, на таку підготовку може піти 1–1,5 роки, як мінімум. Тому в ЗМІ висловлюються цілком обґрунтовані сумніви щодо реалістичності заяви міністра енергетики та вугільної промисловості Ю. Бойка щодо публічного продажу акцій українських газових компаній вже у 2012 р. Очевидно, такий продаж може розпочатись не раніше 2013 р.

А це означає, що саме 2012 р. у фінансово-економічному плані може виявитись надзвичайно важким для НАК «Нафтогазу України» чи організованих на його основі нових українських газових компаній. Адже, з одного боку, потрібно буде обслуговувати боргові зобов'язання НАК «Нафтогазу України», інвестувати кошти у розвиток вітчизняної газової промисловості (принаймні для підтримання її поточного стану), а також, цілком імовірно, витратити значні кошти на закупівлю російського газу за високими цінами, поки не досягнуто домовленості з Росією про її зниження.

Навіть у випадку сприятливого для української сторони вирішення питання ціни на російський газ через Стокгольмський арбітраж, реальні економічні наслідки від такого рішення проявлятимуться, в кращому випадку, наприкінці 2012 р. – у першій половині 2013 р.

З іншого боку, проблема внутрішніх цін на газ в Україні, насамперед для населення найближчим часом, мабуть, лише загостриться. Адже згадане вище суперечність між економічною та політичною доцільністю підвищення цін на газ для населення України у 2012 р., з огляду на майбутні парламентські вибори, лише загостриться. І навіть якщо ціна на газ для населення України буде підвищена чи то на вимогу МВФ, чи у разі непоступливості Росії щодо зниження ціни газу для України, цей процес, мабуть, доведеться зробити поетапним. Тим більше, що у випадку підвищення цін на газ для населення не можна виключати й погіршення платіжної дисципліни населення, зростання боргів за спожитий газ і загострення на цій основі численних соціальних конфліктів. Зауважимо, що, на думку оглядачів деяких ЗМІ, за умов раціональної диференціації тарифів на газ для населення негативні наслідки від підвищення тарифів на газ для більшої частини населення можуть бути істотно послаблені.

Що ж стосується позитивних фінансово-економічних наслідків для «Нафтогазу України» від підвищення цін на газ для населення, то через інерцію, об'єктивно притаманну всім економічним процесам, то вони стануть відчутними, мабуть не раніше другої половини 2012 р. Тобто, підсумовуючи наведене вище, найімовірніше, саме у 2012 р., особливо у першій його половині, складний фінансово-економічний стан «Нафтогазу України» буде вельми несприятливий для його реорганізації.

Водночас у деяких ЗМІ припускається ймовірність такого сценарію реорганізації НАК «Нафтогазу України», коли її правонаступником буде визначено компанію, позбавлену родовищ газу та нафти й об'єктів нафтогазової інфраструктури, а в її власності перебуватимуть лише офісні приміщення. За таких об-

ставин по суті безпосередньо український уряд буде контролювати порядок і фактично здійснюватиме погашення боргів «Нафтогазу». Утім, попри фінансову та організаційну привабливість такого сценарію, є вагомі підстави сумніватись у можливості його реалізації «в повному обсязі». Саме через його, так би мовити, «зухвалість».

Адже навряд чи потужні кредитори та інвестори-претенденти на участь у компаніях, створюваних на базі реорганізованого «Нафтогазу України», і насамперед російський «Газпром», беззастережно погодяться з таким перебігом подій, коли виникає реальна загроза суттєвого зменшення вигоди (у тому числі й стратегічно важливої), яку можуть отримати в результаті реорганізації «Нафтогазу».

З іншого боку, для успішної реорганізації НАК «Нафтогаз України» за вітчизняним сценарієм украї важливо не допустити об'єднання кредиторів «Нафтогазу», особливо найвпливовіших, у згуртовану групу із жорсткими вимогами до позичальника. До того ж цілком імовірно, що питання погашення чи пролонгації боргів «Нафтогазу України» для новостворених компаній та конкретні характеристики, параметри майбутнього міжнародного консорціуму з управління українською ГТС вирішуватимуться в одному пакеті. Саме тут у разі формування консолідованої позиції кредиторів існує найбільша потенційна небезпека для інтересів України.

У цьому контексті вельми симптоматична зміна ставлення Росії до ідеї тристороннього консорціуму з управління українською газотранспортною системою (ГТС).

Довгий час російські посадовці наполягали на створенні такого консорціуму у двосторонньому форматі, тобто лише за участю України й Росії. А згодом вищі представники російської влади стали наполягати взагалі на об'єднанні РАО «Газпром» і НАК «Нафтогаз України», нехтуючи таким чином ідею міжнародного консорціуму як таку.

Утім, поступово ця позиція змінилась. Так, наприкінці вересня міністр енергетики Росії С. Шматко публічно висловив побажання обговорити з міністром енергетики та вугільної промисловості України Ю. Бойком питання реорганізації НАК «Нафтогаз України». Відомо, що саме в рамках реорганізації українського газового монополіста планується створення міжнародного консорціуму з управління українською ГТС.

Після українсько-російської зустрічі в резиденції російського президента в Завидово у ЗМІ з'явилась інформація про те, що російська сторона погодилась на участь саме у тристоронньому міжнародному консорціумі в управління українською ГТС, де поряд з українською та російською сторонами представлені також і європейці. Правда, відсутність детальнішої публічної інформації про формат та механізми функціонування зазначеного консорціуму стимулювала поширення у ЗМІ різноманітних версій з цього приводу.

Йдеться, зокрема, про конкретні об'єкти української газової промисловості, якими управлятиме міжнародний консорціум, представництво у цьому консорціумі конкретних суб'єктів та про частки сторін у консорціуму. Обговорюються також деякі правові аспекти формування цього міжнародного консорціуму.

Зокрема, за інформацією газети «Дзеркало тижня», українська сторона наполягає, щоб у консорціум входили тільки магістральні газопроводи – «безкапілярної системи доставки газу українським споживачам без ПСГ» (підземних сховищ газу). Росію ж якраз зазначені підземні сховища цікавлять мабуть, найбільше. Адже подібних глобальних «регуляторів» режиму експорту газу до Європи немає на жодному з існуючих чи запланованих маршрутів поставок у Європу російського газу в обхід України (*Дзеркало тижня. – 2011. – № 35. – С. 1*). Та й для ЄС ці підземні сховища становлять неабиякий інтерес.

У тісному зв'язку з питанням переліку об'єктів, що входитимуть до зазначеного консорціуму, знаходиться й питання внесків учасників консорціуму до його статутного фонду та методика обчислення вартості цих внесків. Усі ці питання є поки предметом обговорення зацікавлених сторін, інформація про хід якого майже не оприлюднюється у відкритих джерелах інформації. Саме закритість, непублічність інформації щодо умов формування та функціонування міжнародного консорціуму з управління українською ГТС породжує численні тлумачення з цього приводу експертів та оглядачів ЗМІ, які, до речі, ставлять вельми злободенні з економічних позицій питання.

Так, якщо із внеском української сторони більш-менш зрозуміло (хоча перелік об'єктів та правила їх використання ще обговорюються, то із внесками Росії та ЄС питань значно більше. Зокрема, у найзагальнішому плані передбачається, що внеском Росії в зазначений консорціум будуть гарантії на прокачку через українську ГТС певних обсягів газу, а Європейський Союз гарантуватиме споживання й оплату цього газу.

Утім, виникає питання: «Яким чином обчислити вартість цих гарантій, що по суті є нематеріальними об'єктами, і співставити з цілком матеріальним об'єктом, яким є українська ГТС, і вартість якого можна обчислювати за різними методиками?»

Так, деякі ЗМІ повідомляють, що після створення міжнародного консорціуму з управління українською ГТС вартість російського газу для України становитиме 190–210 дол./ тис. куб. м газу. А їх опоненти зауважують, що не зрозуміло, про що йдеться. Про зміни базової ціни у формулі для обчислення ціни російського газу для України чи про надання знижки до ціни російського газу для України за «білоруським варіантом»? У випадку внесення коректив у базову ціну газу у формулі термін дії відносно низьких цін на російський газ для України буде співставним з терміном існування тристороннього міжнародного консорціуму. А у випадку надання цільових знижок до ціни російського газу для України низька ціна на газ для України діятиме обмеже-

ний період часу, тоді як права участі російської сторони в управлінні українською ГТС зберігатимуться й після закінчення терміну дії знижок до ціни російського газу.

За відсутність офіційної інформації, у ЗМІ висловлюється багато думок щодо часток сторін у майбутньому консорціумі. При цьому іноді фігурують посилання на неназвані джерела інформації, тобто такі, що побажали залишитись невідомими. Реалістичність деяких з таких оцінок викликає сумніви. Зокрема, це стосується наступного розподілу часток у консорціумі: Україна – 20 %, ЄС – 20 %, Росія – 60 %. Водночас деякі експерти цілком обґрунтовано наполягають на тому, що частка України в міжнародному консорціумі з управління вітчизняною ГТС повинна становити не менше 50 %. Така пропозиція цілком логічна з огляду на вимоги національної безпеки України. Утім, чи погодяться на неї інші учасники консорціуму?

У нерозривному зв'язку із питанням визначення часток учасників газотранспортного консорціуму перебувають питання представництва конкретних суб'єктів у консорціумі та механізмів управління цим консорціумом, ухвалення рішень тощо. Адже у створюваному консорціумі цілком може виникнути конфлікт інтересів, коли українська сторона, наприклад, буде зацікавлена у підвищенні тарифу на транзит газу, тоді як росіяни та європейці – у його зниженні.

Так само у випадку входження до міжнародного консорціуму європейських компаній, дружніх до російського «Газпрому», серед яких оглядачі деяких ЗМІ називають німецькі, французькі та італійські газотранспортні комерційні структури, інтереси України можуть виявитись «розмінною монетою» у відносинах російської та європейських газових компаній чи міждержавних відносинах Росії та ЄС. А високі ціни на російський газ та великі борги «Нафтогазу України» за таких обставин є вельми зручними важелями тиску на українську сторону.

За таких обставин для України, як держави, що стоїть на варті інтересів усього суспільства, домінантним критерієм, при реорганізації НАК «Нафтогаз України» на створенні міжнародного консорціуму з управління вітчизняною ГТС, повинні бути стратегічні вимоги стабільності національної безпеки. Адже саме їх дотримання, врешті-решт, створює найсприятливіші умови динамічного розвитку національної економіки протягом тривалого періоду.

У цьому контексті умови роботи вітчизняної газової промисловості, усієї газової сфери у 2012 р. можуть виявитись чи не найскладнішими на майбутні 3–5 років. Адже в цей період, як показав проведений вище аналіз, радикальна зміна моделі розвитку українського газового монополіста повинна здійснюватись в умовах значного боргового навантаження на фінанси «Нафтогазу» та держави, імовірного зниження рівня оплати газу населенням у разі значного збільшення тарифів на його споживання та більш жорстких обмежень на виплату дотацій з державного та місцевих бюджетів як газовим підприємствам, так і населенню *(При підготовці роботи були використані*

такі джерела інформації: Адвокатское бюро «Корельский, Ищук, Астафьев и партнеры» (<http://www.kiaplaw.ru>). – 2011. – 2.09; Бизнес&Балтия (<http://www.bb.lv>). – 2011. – 7.09; Вигляд.Ру (<http://www.vz.ru>). – 2011. – 16.09; Дзеркало тижня. – 2011. – № 4, 21, 33, 35; Економічна правда (<http://www.epravda.com/ua>). – 2011. – 26.09; ИАЦ Аналітика (<http://www.analitika.at.ua>). – 2011. – 29.08; Інвестгазета (<http://investgazeta.net>). – 2011. – 7.09; Інтернет-издание «Вся Правда» (<http://vsypravda.com>). – 2011. – 22.09; КИД (<http://zadonbass.org>). – 2011. – 21.09; Коментарі. – 2011. – № 35, 37; Контракту (<http://kontrakty.ua>). – 9.09; Корреспондент.net (<http://korrespondent.net>). – 2011. – 8.09; 20.09, 22.09, 25.09, 27.09, 28.09; Левый берег (<http://economics.lb.ua>). – 2011. – 26.09; МинПром (<http://minprom.ua>). – 2011. – 31.08; Минфин.com.ua (<http://minfin.com.ua>). – 2011. – 22.09; Подробности (<http://podrobnosti.ua>). – 2011. – 16.09; Росбалт.RU (<http://www.rosbalt.ru>). – 2.09; Украинская Медиа Корпорация (<http://www.aif.ua>). – 2011. – 23.09; Фокус. – 2011. – № 37; Хвиля (<http://hvea.org>). – 2011. – 6.09; Четверта Влада (<http://4vlada.net>). – 2011. – 22.09, 23.09, 26.09, 27.09, 28.09; Электронное периодическое издание «МК.ru» (<http://www.mk.ru>). – 2011. – 7.09; ForPost (<http://sevastopol.su>). – 2011. – 22.09; Q club (<http://q.club.org.ua>). – 2011. – 3.09, 20.09; Trust.ua (<http://www.trust.ua>). – 2011. – 31.08; UBR (<http://ubr.ua>). – 2011. – 25.08; Wtkly.UA (<http://weekly.ua>). – 2011. – 23.06.

Правові аспекти

Н. Іванова, канд. іст. наук, наук. співроб.

І знов про медичну реформу...

Медична реформа в Україні є складним соціально-економічним процесом, головною метою якого є поліпшення здоров'я населення, забезпечення рівного й справедливого доступу всіх членів суспільства до медичних послуг належної якості. Ні для кого не секрет, що на сьогодні ці питання залишаються невирішеними. За даними телефонного опитування «Медицина в Україні», проведеного Інститутом Горшеніна з 5 до 7 вересня 2011 р., більшість українців (80 %) незадоволені якістю медичного обслуговування, яке вони отримують. 43,3 % опитаних обрали варіант відповіді «повністю незадоволений», 39,7 % – «швидше незадоволений». Задоволені якістю медобслуговування лише 18,3 % респондентів.

При цьому переважна більшість опитаних громадян (93,3 %) вважає, що Україні потрібна реформа системи охорони здоров'я. На думку 4,3 % опитаних, така реформа не потрібна, а 2,4 % важко відповісти на це питання. «Лю-

ди чекають від будь-яких реформ, щоб з них перестали брати гроші. От і все ставлення до медичної реформи: не йдеться про те, як саме змінити систему охорони здоров'я, які закони прийняти, які проекти запустити, все це їх не цікавить. Їм важливий результат, щоб якість медобслуговування було на рівні», – вважає директор департаменту комунікацій Інституту Горшеніна В. Застава.

Реалізація реформи передбачає прийняття пакета нормативних документів, зокрема з 1 січня 2012 р. набере чинності Закон України «Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо удосконалення надання медичної допомоги». Також у першому читанні парламент ухвалив законопроект про порядок проведення реформування системи охорони здоров'я. Реалізація пілотних проектів реформування системи охорони здоров'я розпочалася в трьох областях – Вінницькій, Дніпропетровській та в місті Київ. Упродовж 2012–2014 рр. реформу буде впроваджено на практиці в зазначених регіонах, а вже потім з огляду на результати її планується поширити на всю країну.

Проект закону передбачає створення на базі існуючої мережі закладів охорони здоров'я структурованої за видами медичної допомоги системи медичного обслуговування шляхом відокремлення (або об'єднання) закладів охорони здоров'я, які задовольняють потреби населення в первинній, вторинній, третинній та екстреній медичній допомозі.

Як розповів президент Всеукраїнської ради захисту прав та безпеки пацієнтів В. Сердюк, первинна допомога – це амбулаторії з лікарями загальної практики. Тут консультуватимуть хворих, діагностуватимуть, лікуватимуть найпоширеніші хвороби, травми, отруєння, патологічні та фізіологічні стани, надаватимуть невідкладну допомогу при гострих, але незагрозливих розладах, проводимуть профілактику захворювань, скеровуватимуть на вторинну чи третинну допомогу. Фінансуватися вони будуть «на рівні районного бюджету». Жодних інших змін на цьому етапі не передбачено, як і додаткового фінансування реформи загалом.

На вторинному рівні передбачено створення госпітальних округів з метою підвищення ефективності роботи лікарень. Проте в документі не прописано механізм її забезпечення. За словами В. Сердюка, така проміжна чиновницька ланка, як округи, перебуває на жалюгідному рівні фінансування медицини, а отже, не зрозуміло, яким чином це може допомогти хворим.

Третинна (високоспеціалізована) медична допомога, згідно зі ст. 5, – це вид медичної допомоги, що надається в амбулаторних або стаціонарних умовах у плановому порядку або екстрених випадках із застосуванням високотехнологічного обладнання та/або високоспеціалізованих медичних процедур високої складності. Здивування, на думку В. Сердюка, викликає те, що «високотехнологічне обладнання, високоспеціалізовані медичні процедури високої складності» передбачаються лише на цьому етапі.

Щодо екстреної допомоги, то реформа передбачає створення в кожному регіоні центрів екстреної допомоги та медицини катастроф із мережею відділень і пунктів тимчасового базування виїзних бригад швидкої допомоги, станцій, підстанцій. І з нормативом прибуття до пацієнта не більше ніж за 20 хв.

Важливим моментом, на думку президента Всеукраїнської ради захисту прав та безпеки пацієнтів, є те, що «реформатори й словом не прохопилися, що на всіх чотирьох рівнях допомоги ті центри будуть оснащуватися потрібним обладнанням, забезпечуватися медикаментами. Ось скажіть, що вона змінює, якщо хворим доведеться й надалі лягати нехай і не в лікарні, а в оті центри, але зі своїми ліками, постільню, харчами? І їм лікуватимуть антибіотиками бронхіти, пневмонії, не бачачи, що там уже рак легенів третьої, а то й четвертої стадії? Бо в закладі вторинної меддопомоги не буде чим це виявити».

У медичній реформі значна увага приділяється розвитку первинної допомоги на засадах сімейної медицини. У згаданих вище чотирьох регіонах України вже відкриваються сімейні амбулаторії, проте для повноцінного запуску країні потрібні 25–30 тис. спеціалістів та всі необхідні умови для нормальної роботи.

Заступник начальника управління лікувально-профілактичної допомоги, начальник відділу профілактики та первинної медико-санітарної допомоги Департаменту лікувально-профілактичної допомоги Міністерства охорони здоров'я України К. Надутий відзначив, що табличка на дверях із написом «лікар загальної практики – сімейний лікар» не завжди відповідає змісту, який ми очікуємо, заходячи туди. «По-перше, там не з'явилось необхідне обладнання, і він нічим не відрізняється від кабінету терапевта, де немає нічого, крім тонометра. Дещо краща ситуація в сільській місцевості, там де лишилися амбулаторії зі всім знаряддям для надання первинної допомоги. У місті ж навчені лікарі є, але вони не в змозі виконувати свої функції, тому що їм не надана така можливість. По-друге, цей лікар невмотивований на збереження здоров'я пацієнта, його доходи дуже низькі на сьогодні, незалежно від того, добре він лікує, чи ні. Лікар загальної практики за кордоном, у Білорусі та в Росії, отримує в декілька разів більшу платню. Тому в нас спостерігається дуже великий відтік кадрів. Таким чином, ми не можемо сказати, що такий лікар відповідає тим очікуванням, які є у пацієнта.

Треба навчити лікаря, надати все необхідне обладнання та можливість реалізувати те, чому його навчили, а також він має бути фінансово вмотивований працювати більше та краще для збереження здоров'я. Він також має бути вмотивований на те, щоб його пацієнт не хворів та більше не потрапляв до кабінету лікаря. На сьогодні таких відмінностей немає, лікар отримує оклад та надбавки за сумісництво тощо».

«Сімейний лікар не заміняє вузьких спеціалістів, він тільки повинен якісно, професійно оглянути та вирішити, на якому етапі він повинен передати його

до такого спеціаліста. При цьому він не залишає пацієнта без нагляду, а контролює його лікування. Коли пацієнт повертається зі вторинної ланки, то сімейний лікар має вести його долікування та реабілітацію, якій у нас приділено мало уваги, особливо щодо людей похилого віку, в яких багато хронічних захворювань і є ризик рецидивів», – зазначила секретар Асоціації сімейних лікарів міста Києва та Київської області Л. Матвієць.

В. Сердюк у свою чергу вважає, що сімейну медицину дійсно потрібно впроваджувати, але в спосіб, коли в ментальності людини цей лікар буде сприйматися як самодостатній лікар, який дійсно нам допоможе, врятує від зайвого КТ, МРТ та додаткових витрат. Треба з чогось почати, запровадити одного, двох чи трьох, а не сто лікарів по Києву. Спочатку треба продемонструвати, що цей лікар дійсно має оснащення, не боїться ні дітей, ні дорослих. І тільки після того, можливо, через 2–3 роки люди повірять і стежина повернеться в другу сторону. На його думку, заганяти людей в умови, які сьогодні пропонуються, – це просто дискредитація всього.

«Потрібна система відповідальності, про яку жодного слова не сказано. Крім цього, особливий інструмент сімейного лікаря, якщо вже людина захворіла, – це доступні ліки. 70 % людей вважають, що вони вже не можуть їх оплачувати. І якщо ти звернешся до сімейного лікаря, то отримувеш у нього рецепт на безкоштовні ліки, тоді це стане ще одним дієвим інструментом», – зазначив президент Всеукраїнської ради захисту прав та безпеки пацієнтів.

Крім формалізації рівнів, реформою впроваджується інший підхід до фінансування. За словами міністра охорони здоров'я України О. Аніщенко, «первинка» фінансуватиметься з міських та районних бюджетів. А вторинний, третинний рівні й екстрена медична допомога – оплачуватимуться з обласного бюджету. Це дасть змогу ввести принцип єдиного медичного простору, коли на надання медичної допомоги не будуть впливати адміністративні кордони».

Актуальним залишається питання переходу до соціального медичного страхування, що в свою чергу потребує реформ у бюджетній моделі фінансування охорони здоров'я України. МОЗ уже розробив законопроект щодо медичного страхування. Існує ще декілька законопроектів про страхування, зокрема аналогічний проект, яким займається Міністерство соціальної політики.

О. Аніщенко висловив надію, що наступного року парламент прийме остаточний варіант. «Потім два-три роки буде відбуватися акумуляція коштів для створення бюджету для “страховки”, і, починаючи з 2015–2016 р., ця система почне працювати».

Згідно з проектом закону про обов'язкове медичне страхування, розробленим Міністерством охорони здоров'я, населення поділене на категорії, кожна з яких має свого страхувальника – це роботодавці, місцеві органи виконавчої влади, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві, центральні органи виконавчої влади. Так, страхувальником непрацюючих

осіб, які доглядають за дитиною, інвалідів, пенсіонерів, дітей до 18 років та інших категорій виступають місцеві органи виконавчої влади.

Директор страхового товариства «Іллічівське» Ю. Гришан вважає, що реформа системи охорони здоров'я, як показав досвід провідних країн, неможлива без впровадження системи обов'язкового медичного страхування (ОМС) та подальшого розвитку добровільного медичного страхування (ДМС). Він висловив думку, що всі оприлюднені проекти Міністерства охорони здоров'я щодо впровадження ОМС і пілотний проект реформи в чотирьох областях – це, безсумнівно, крок уперед у справі реформування охорони здоров'я, але це тільки напівзаходи в питаннях створення її життєздатності. Ю. Гришан зазначив, що оприлюднені проекти не передбачають створення інституту контролю за якістю послуг і ціноутворення, інституту податкового стимулювання, інституту відповідальності учасників процесу охорони здоров'я.

«Створення умов для максимально можливого саморегулювання медичної галузі шляхом використання ринкових механізмів, використання законів конкуренції, приватизація лікувально-профілактичних закладів, забезпечення державного контролю за медичними послугами – це ті питання, які повинна вирішити Україна з метою впровадження ефективної системи ОМС», – підкреслив директор СТ «Іллічівське». За словами експерта, сьогодні частина ДМС у загальному обсязі бюджетного фінансування системи охорони здоров'я становить не більше 2 %, у той час як в європейських країнах – від 5 % до 20 %. ДМС може і повинно бути використано державою як додатковий, істотний канал для збільшення фінансування медичної галузі.

Перспективи запровадження в Україні страхової медицини прокоментував лідер КПУ П. Симоненко. За його словами, «її головний принцип: є гроші – лікуєшся, ні – вмираєш. Страхова медицина можлива тільки тоді, коли в країні буде створена система гарантованого надання безоплатної медичної допомоги всім категоріям громадян».

Підсумовуючи, варто наголосити, що експерти акцентують увагу на тому, що в реформі основна увага приділена вдосконаленню організації лікувально-діагностичних заходів та надання невідкладної допомоги, а не профілактиці та збереженню здоров'я. Крім того, у суспільстві реформи, як завжди, зустрічають із великою засторогою. Як відомо, у Дніпродзержинську відбувся мітинг проти реформи охорони здоров'я. Мітингувальники виступали проти передачі лікарень в область.

Отже, процес реформування охорони здоров'я – галузі яка має складну структуру та діяльність, пов'язану із найціннішим – життям людини, є непростим та таким, що потребуватиме значної уваги та відповідального ставлення законодавця та всіх інших учасників цього процесу. Важливим питанням є створення системи стимулів для місцевих адміністрацій, для головних лікарів та менеджерів усередині медичних установ і для кожного окремого лікаря.

В об'єктиві – регіон

Г. Булахова, мол. наук. співроб.

Черкащина: на шляху до стабільного зростання

Сьогодні Черкащина перебуває на шляху соціально-економічної модернізації. Її основу було закладено затвердженням регіональною владою обласної стратегічної програми «**Будуємо нову Черкащину**», розрахованої на 2010–2015 рр., яка нині активно втілюється у життя. Ця програма, розроблена обласною державною адміністрацією, об'єднала в собі заходи, спрямовані на вирішення основних проблемних питань територіальних громад Черкащини. Її метою є докорінне покращення умов життя громадян області шляхом відновлення діяльності, модернізації та створення нових промислових, переробних і комунальних підприємств у містах і селах, розбудови транспортної інфраструктури, підвищення рівня та можливостей медицини, освіти, культури.

У цьому контексті 21 вересня в резиденції Надзвичайного і Повноважного посла Великої Британії в Україні був представлений довгостроковий проект розвитку перебудови м. Черкаси протягом наступних 20 років.

Цей проект був створений групою британських і українських компаній у співпраці з виконавчим комітетом Черкаської міської ради. Майже рік тривала спільна робота іноземних і українських проектувальників. У результаті роботи було розроблено Концепцію розвитку міста Черкаси та спільне публічно-приватне «Агентство розвитку міста Черкаси». Це агентство має координувати залучення інвестицій для фінансування проектів розвитку, які будуть надані закордонними та багатосторонніми фінансовими інститутами. Мета такої координації – забезпечення послідовної і гармонійної реалізації Плану стратегічного розвитку міста та запобігання хаотичній забудові.

За ідею розвитку міста взялася міжнародна архітектурна компанія «Чепмен Тейлор». Заступник її директора П. Войтушак розповів про зони забудови – де і що планується розмістити. Він підкреслив, що при запропонованому зонуванні розміщення інфраструктури місто буде працювати як єдиний механізм.

Компанія «Чепмен Тейлор» поділила місто на три зони: берегова зона (тут можна утворити зону відпочинку – розмістити готелі, ресторани, пляжі, спортивні об'єкти, бізнес-центри та житлові будинки), промислова зона (має транспортне сполучення з іншими частинами міста, її розвиток передбачається зі збереженням зелених зон), транспортна та логістична розв'язка (центральне місце займає аеропорт). Загальна вартість інвестицій у розвиток

Черкас на першому етапі становитиме 1 млрд дол. США. Кошти залучатимуть із різних джерел, серед яких приватне та позикове фінансування.

На думку генерального директора «Агентства розвитку міста Черкаси» С. Кларка, **концепція розвитку міста Черкаси з елементами інтеграції берегової лінії у міську територію – це єдина у своєму роді ініціатива, яка, як розраховують, стане моделлю перебудови для інших українських міст.**

За словами Надзвичайного і Повноважного Посла Великобританії в Україні Лі Тернера це перший потужний проект такого плану, який презентується в Україні. Крім того, Лі Тернер додав, що участь у розробці і подальшій реалізації цього мегапроекту беруть найвідоміші компанії Великобританії, які мають великий досвід у сфері будівництва, архітектури і залучення інвестицій.

Зі свого боку, виконавчий директор компанії Гардінер і Теобальд П. Уолкер зауважив, що перші інвестори вже дали згоду на участь у проекті. Крім того, у жовтні 2011 р. передбачається детальне обговорення проекту під час зустрічі Президента України та прем'єр-міністра Великобританії.

На сьогодні Черкащина має всі можливості, щоб долучитись до потужної **роботи з іноземними інвесторами**. За підсумками минулого року, область за рейтинговими показниками посідає лідерські позиції в аграрному секторі, входить у десятку найбільших промислових виробників держави. Облдержадміністрація всіляко підтримує зусилля та ініціативи інвесторів щодо розвитку регіону, створює сприятливі умови для їх діяльності. Торік керівництво області провело майже 30 зустрічей із представниками понад десятка країн світу, презентуючи економічні можливості регіону. Результатом такої роботи стало зростання обсягу прямих іноземних інвестицій на 30 %, що є п'ятим показником в Україні.

Для впровадження інвестиційної політики вже в цьому році в Черкаській облдержадміністрації відбулося 11 зустрічей із делегаціями восьми країн світу – Польщі, Угорщини, Франції, Німеччини, Чехії, Китаю, Об'єднаних Арабських Еміратів, Ізраїлю. Для впровадження в регіоні реформування системи управління водопостачанням та водовідведенням проведено зустріч із представниками Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) під егідою Водної ініціативи Європейського Союзу. Під час цих зустрічей було досягнуто домовленості щодо поглиблення торговельно-економічного, культурного, гуманітарного співробітництва, будівництва на Черкащині сучасних європейських виробництв, зростання зовнішнього товарообігу, покращення інфраструктури.

Угоди про торговельно-економічне, науково-технічне та гуманітарне співробітництво підписано також між Черкаською обласною державною адміністрацією та урядом Санкт-Петербурга.

Свою зацікавленість у продукції кількох підприємств Черкащини, що спеціалізуються на виготовленні оптико-електронних приладів, електродви-

гунів та приладів електричної охоронної сигналізації, виявили представники Уральського федерального округу Російської Федерації. Під час двосторонніх переговорів керівники Черкаської і Свердловської областей висловили зацікавленість у реалізації спільних проєктів, підписали угоди про торговельно-економічне, науково-технічне й гуманітарне співробітництво між Черкаською облдержадміністрацією та урядом Свердловської області.

Як зазначає голова Черкаської ОДА С. Тулуб, регіон має позитивні приклади українсько-французького співробітництва, яке дає перспективні результати. Серед французьких компаній, які виявили зацікавленість у співпраці з органами місцевої влади – «Разек Груп», «Шпола Агро Індустрі», «Суфле Агро Україна», ВАТ «Звенигородський сирний комбінат». Наразі в області працює сім французьких підприємств, які демонструють стабільну динаміку розвитку. Як звернув увагу Надзвичайний і Повноважний Посол Франції в Україні Жак Фор, важливо, що навіть у період кризи жодне підприємство не зупинило свою діяльність.

Для покращення інвестиційного клімату в області розробляють проєкт створення «єдиного інвестиційного вікна», яке значно полегшить процес роботи інвесторів у регіоні. «Мета – забезпечити інвесторів вичерпною інформацією про необхідні витрати, податки, тарифи, терміни отримання дозволів погоджень, наявність розвинутої інфраструктури й прозорих умов її використання, створення системи публічності в рамках державно-приватного партнерства і системи “єдиного вікна”, що й забезпечить сприятливі умови для ведення бізнесу на Черкащині», – зазначив перший заступник начальника головного управління інвестиційно-інноваційної політики, підприємництва і зовнішніх відносин облдержадміністрації Є. Калінічевий.

На сьогодні Черкащина вже має успішні інвестиційні проєкти. Наприклад, автомобілебудівний завод «Богдан», і приватно-виробниче підприємство «Сиріус» з глибокої заморозки фруктів та ягід, завод «Техно», що входить до корпорації «Техно-Ніколь».

Підприємство французької компанії «Разек Груп» – один з останніх інвестиційних проєктів – уже найближчим часом розпочне працювати. Новий завод буде мати назву «RASEC A5 Україна» й виготовлятиме стелажне обладнання для гіпермаркетів. Узагалі компанія виробляє устаткування (касові бокси, лінії тощо) для оснащення торгових точок (супермаркетів, гіпермаркетів, магазинів). Вона завоювала безліч клієнтів у Франції, Бельгії, Нідерландах, Польщі, Росії, Іспанії та інших країнах. Новий проєкт дасть змогу створити понад 220 нових робочих місць для черкащан, а прогнозовані обсяги обороту підприємства в цьому році становитимуть майже 50 млн грн. У процесі виробництва підприємство використовуватиме місцеву сировину. Для роботи на заводі черкаські спеціалісти вже пройшли відповідне навчання й стажування у Франції.

Регіональною владою досягнуто також домовленість з інвесторами із США (штат Флоріда) та Нової Зеландії стосовно будівництва в Маньківському

районі Черкаської області тваринницького комплексу на 2,5 тис. голів великої рогатої худоби м'ясо-молочного напрямку, завод з переробки луб'яних культур та потужний молокозавод. За допомогою іноземних інвестицій також планується будівництво митного логістичного центру в с. Подобна Маньківського району Черкаської області потужністю і пропускнуою здатністю 5–6 тис. контейнерів на місяць, що становить 10–15 % від товарообігу України.

Нові підходи місцевої влади до вирішення застарілих проблем дають позитивні результати. За словами голови облдержадміністрації С. Тулуба, за вісім місяців поточного року індекс промислового виробництва в регіоні становить 102,4 % а, а сільськогосподарської продукції – 103,0 %, а обсяг реалізованої продукції становить 4,2 млрд грн.

«Відновлюється після кризи машинобудівна галузь, обсяги виробництва якої зросли на 11,7 %. У січні – серпні 2011 року виробництво автомобілів збільшилось на 21,0 %. Крім того, відбувся приріст виробництва в хімічній та целюлозно-паперовій галузях на 8,5 та 19,1 % відповідно», – повідомив С. Тулуб.

Крім того, за словами керівника області, у січні – серпні 2011 р. обсяг роздрібного товарообігу зріс на 18,4 % (по Україні – на 15,2 %), обсяг реалізованих споживачам послуг – на 18,8 %. Для поліпшення соціального захисту малозабезпечених верств населення у всіх районах області з вересня 2010 р. запроваджено створення в закладах торгівлі «продовольчих соціальних кошків» з продажу продуктів харчування за зниженими цінами. З початку 2011 р. їх кількість зросла на 269 одиниць і на сьогодні задіяні 387 об'єктів торгівлі, зокрема 187 – споживчої кооперації.

Активізовано діяльність у будівельній галузі. У січні – серпні 2011 р. підрядні будівельні підприємства виконали будівельних робіт на 379,1 млн грн, що на 19,6 % більше, ніж у січні – серпні 2010 р.. Усього з початку року здано в експлуатацію понад 300 об'єктів будівництва, зокрема в селах і селищах області збудовано 21 спортивний майданчик, будується й реконструюється житло, магазини й інші об'єкти інфраструктури, адміністративні приміщення, нежитлові будівлі, офісні й торговельно-розважальні центри, об'єкти житлово-комунального господарства й агропромислового комплексу.

Кроком уперед став розвиток у регіоні **альтернативної енергетики**. Зокрема, до грудня 2011 р. на Черкащині збудують першу сонячну електростанцію. За словами директора Черкаської філії ЗЕА «Новосвіт» А. Ярового, «з'явилася ідея на південному схилі земляної частини греблі Гордашівської ГЕС змонтувати кварцеві панелі, які виробляють електроенергію, поглинаючи сонячне проміння». Улітку, коли рівень води в річках падає, і, відповідно, мала ГЕС не працює на повну потужність, фотоелектростанція якраз працюватиме з повним навантаженням. Важливо, що при цьому цінних орних земель використовувати не будуть.

Така геліоелектростанція для Черкащини, новина. Вона споруджується вперше, і цей пілотний проект має показати доцільність будівництва наступних. Загалом в Україні геліостанцій небагато: вони є у Вінницькій, Миколаївській та Одеській областях. Потужність нової електростанції становитиме 150 кВт. Такої кількості електроенергії вистачить, приміром, для роботи невеликого підприємства. При цьому витрати на будівництво мінімальні, оскільки можна використати підключення до електричних мереж, що вже має мала гідроелектростанція. Для роботи на новій станції також можна задіяти персонал ГЕС. Монтаж необхідного обладнання планують закінчити наприкінці листопада – на початку грудня.

«Це будівництво абсолютно логічно вписується в рамки програми енергозбереження, що прийнята в районі, – говорить начальник управління економіки Тальнівської РДА В. Копійченко. – Якщо підрядній організації потрібна буде наша допомога, завжди готові сприяти добрій справі. Усім дозвільним документам на будівництво ми забезпечимо „зелену вулицю”».

Розвиток малої енергетики стабільно посідає одне з чільних місць у зоні уваги обласної влади. «За неофіційною статистикою, Черкащина входить до трійки найкращих областей України з розвитку нетрадиційної енергетики, – говорить Д. Виноградов, заступник начальника управління промисловості та розвитку інфраструктури облдержадміністрації. – Якщо по всій Україні збудовано близько 80 малих ГЕС, то на Черкащині їх 18, з них 7 працюючих. Геліостанція на Тальнівщині – це перша ластівка. А взагалі-то, є домовленості про будівництво ще двох таких же сонячних станцій, якщо цей пілотний проект буде успішним».

Наступною планують запустити Лоташівську геліоелектростанцію в тому ж Тальнівському районі. Її потужність буде дещо більшою – 200 кВт.

Значна увага в регіоні приділяється вирішенню проблем села. Зокрема в облдержадміністрації було розроблено проект обласної цільової програми «Село Черкащини-2020». Її метою визначено формування основних засад розвитку сіл, удосконалення управління соціально-економічним розвитком, забезпечення на умовах самодостатності бюджету позитивних зрушень у соціально-економічному розвитку, життєвого рівня населення та поліпшення якості громадських послуг.

Заступник голови облдержадміністрації В. Корнієнко зазначив, що теперішній стан сільського господарства має непогані результати. Черкащина посідає перше місце в Україні з виробництва валової сільськогосподарської продукції на душу населення – 5196 грн, що в 2,3 рази більше, ніж по Україні (2217 грн) і виробляє близько 10 % загальнодержавного обсягу.

«Станом на 22.09.2011 р. намолочено 1513,7 тис. т зернових культур, урожайність – 37,5 ц/га. Вироблено 297,4 тис. т м'яса, що більше проти відповідного періоду попереднього року на 3,4 %. Вироблено 579,2 млн штук яєць, тут відбулося збільшення на 12,1 %», – зазначив голова облдержадміністрації С. Тулуб.

Таким чином в області з розрахунку на одного жителя виробляється – 2 т зерна (по Україні – в межах 1 т), м'яса худоби та птиці в забійній вазі – 240 кг (по Україні – 41,6), молока – 370 кг (по Україні – 255), яєць – 570 шт. (по Україні – 335).

Разом з тим програма «Село-2020» передбачає подальше підвищення ролі і відповідальності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та територіальних громад за реалізацію завдань соціально-економічного розвитку сільських територій, врегулювання питань розмежування і делегування повноважень між органами виконавчої влади різних рівнів, а також між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

У цьому контексті актуальною стала участь Черкащини в Проєкті **Європейського Союзу та Програми розвитку ООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» (МРГ)²**, спрямованому на підтримку сільських громад у вирішенні найважливіших питань їхнього розвитку й поліпшенні умов життя, друга фаза якого розпочалась 5 липня 2011 р.

Як повідомили в Черкаському обласному ресурсному центрі громад, найближчі чотири роки з проєктом ООН будуть співпрацювати Катеринопільський, Звенигородський, Лисянський, Маньківський, Шполянський, Христинівський, Уманський, Корсунь-Шевченківський та Смілянський райони Черкащини. Ще три – Черкаський, Тальнівський і Драбівський – включені в резерв. Ці райони були визначені після підписання тристоронньої угоди про партнерство між Черкаською облдержадміністрацією, облрадою Черкас та Представництвом ООН в Україні. Основними критеріями відбору стали соціально-економічні показники районів, активність сільських громад і їх бажання змінити своє життя на краще. У кожному районі на конкурсній основі визначають чотири-п'ять міні-проєктів для фінансування. Половину коштів надасть Програма розвитку ООН, районний бюджет повинен забезпечити ще 45 % і лише 5 % повинна знайти сама громада. Гроші підуть на енергоощадні технології, утилізацію відходів, комунальне водопостачання і створення сільськогосподарських і обслуговуючих кооперативів. Максимальна сума гранту на відновлення комунальної інфраструктури буде становити 10 тис. дол. На проєкти в галузі енергозбереження будуть давати до 20 тис. дол. На сьогодні бюджет нового проєкту для області – 550 тис. дол., але він може збільшитися.

² У вересні 2007 р. Черкащина взяла участь у проєкті «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». Фінансуванням його зайнялись Європейський Союз та Програма розвитку ООН в Україні. Проєкт мав на меті насамперед поєднати для співпраці місцеві органи влади, інститути громадянського суспільства, регіональну владу та місцеві громади, привчити їх разом вирішувати питання сталого розвитку підзвітної їм території. Проєкт спрямований на мобілізацію громад, пошук ініціативних людей, самопомогу та працю кожного.

Незважаючи на те що Черкащина на рік пізніше, ніж інші області, розпочала участь у проекті, нині область за показниками успішності посідає одне з перших місць в Україні. За словами В. Греся, экс-голови Черкаської обласної ради у 2006–2010 рр., на кінець 2009 р. у рамках проекту було зареєстровано 42 об'єднання сільських громад, які у співпраці з місцевими органами влади розробили, затвердили та вже отримали перші транші міжнародної фінансової допомоги на реалізацію соціальних проектів, спрямованих на підвищення рівня медичного обслуговування, енергозбереження або покращення доступу до якісної питної води. Тридцять громад уже успішно завершили будівництво об'єктів. Загальна вартість проектів становила близько 6 млн грн, із яких майже 3 млн – це міжнародні інвестиції у соціальну сферу сільських громад.

За рейтинговою оцінкою проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» перше місце серед районів-учасників проекту на Черкащині посів Звенигородський район.

Досвідом реалізації завдань проекту поділилася начальник управління економіки Звенигородської райдержадміністрації, координатор проекту у своєму районі Л. Страшна. Вона відзначила, що у Звенигородському районі учасниками проекту стали шість сільських громад, які впровадили вісім ініціатив на загальну суму 1 млн 100 тис. грн, а саме: відремонтовано чотири ФАПи, відновлено два водогони, модернізовано вуличне освітлення у двох населених пунктах.

За словами губернатора м. Черкас С. Тулуба, така активна діяльність сприятиме не лише успішній реалізації проектів у районах, а й забезпечить їм додаткове фінансування області.

На думку голови ПРООН в Україні Р. Рігера, «досвід проекту демонструє, що розширення прав і можливостей українських громад дозволяє їм використовувати колективну силу, щоб допомогти собі власними можливостями. Ми раді бачити, що наші партнери – органи державної влади та органи місцевого самоврядування надають все більше підтримки ініціативам місцевих громад. Це хороший приклад розвитку співпраці та взаємодії».

На переконання губернатора С. Тулуба, участь у проекті – це шлях до інтеграції України в європейську спільноту. За його словами, «сьогодні, коли важливою складовою вибору нашої держави є інтеграція в європейську спільноту, важко переоцінити значимість досвіду, який ми отримали при впровадженні на Черкащині міжнародного проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». Місцеві громади довели спроможність самостійно та ефективно вирішувати ряд суспільно важливих проблем спільними зусиллями, об'єднавши можливості та кошти з різних джерел.

Отже, як засвідчує досвід Черкащини, за умови скоординованої взаємодії влади та місцевих громад, виваженої інвестиційної політики, використання нових нестандартних підходів та рішень, вирішення багатьох проблем

регіонального розвитку стає цілком можливим. Майбутнє України складається з її регіонів... (Є. Калінічев: «Черкащина має всі можливості отримати значні іноземні інвестиції» (<http://www.kray.ck.ua>. – 20.06.2011); (Інвестори из США и Новой Зеландии построят молокозавод на Черкащине (<http://efinance.com.ua>. – 18.09.2011); (Десять районов Черкащины включены в проект ООН (<http://www.unian.net>. – 2.09.2011); (<http://www.oda.ck.ua>. – 5.08.2011); (<http://www.novadoba.info>. – 17.08.2011).

Актуальна прес-конференція

С. Горова, влас. кор. СІАЗ НБУВ

Вибори-2012: розпливчаті уявлення опозиції

«Вибори-2012: чи буде боротьба?» – так була анонсована тема круглого столу, що відбувся 19 жовтня в приміщенні Інституту ім. Горшеніна. Усі його учасники у виступах спрогнозували таку боротьбу в 2012 р., проте, висловили різні сценарії її розвитку.

Так, член Політради ВО «Свобода» А. Ільєнко підкреслив, що боротьба в 2012 р. буде мати жорсткий характер і цей рік стане переломним. «Зараз говорять про те, що люди не виходять на вулицю і не хочуть думати ні про яку революцію. Причина в тому, що вони вірять, що в 2012 р. їх голос буде впливати на результат виборів. Якщо ж вибори не відбудуться або ж відбудуться з шаленими фальсифікаціями, то, треба розуміти, що парламентська політика закінчується. Влада має розуміти, на що вона буде штовхати народ, коли вона не дасть можливості реально репрезентувати політичний вибір електорату», – говорив у своєму виступі А. Ільєнко.

Журналіст, ведучий програми «Свобода слова» А. Куліков говорив про те, що у діючої влади є ресурс для того, щоб зробити видимість боротьби навіть без участі опозиції. Двопартійну систему в Україні можна створити на основі однієї партії. «У певний час там може бути здійснено розкол і частина людей залишається з традиційною Партією регіонів, а частина, що незадоволена її політикою, але не готова примкнути до опозиції, утворить іншу потужну партію. І ці дві партії між собою будуть активно боротися. У результаті виборець, який не сприймає нинішню опозицію і не готовий голосувати за нинішню Партію регіонів, отримує собі партію, що цілком відповідає його уподобанням», – сказав А. Куліков.

На думку народного депутата України, заступника голови партії «За Україну» К. Ляпіної, сьогодні існує протистояння не опозиція-коаліція,

а суспільство проти влади. «Я стверджую, що немає жодної суспільної групи, яка б сьогодні беззастережно підтримувала діючу владу... Сьогодні починається диктатура. Влада, яка не спирається на симпатію суспільних груп, може утримуватись виключно за рахунок силових речей», – наголошувала вона. Відповідно, на думку К. Ляпіної, на перший план дискусії між політичними силами виходить, замість соціально-економічних питань, питання захисту прав і свобод людини.

«Що стосується боротьби, безперечно, змішана система виборів більше сприяє конкуренції, ніж пропорційна система», – зазначив директор політичних програм Інституту ім. Горшеніна Є. Курмашов. На його думку, пропорційна система в чистому вигляді сьогодні в рівній мірі не вигідна нікому – ні опозиційним політичним силам, ні провладним. Вона досить вигідна і з нею можна працювати як з інструментом лише в тому випадку, якщо політична сила має близько 30 % рейтингу. Проте останні соціологічні дослідження показують, що такого рейтингу сьогодні не має ні одна політична сила.

Директор політичних програм Інституту ім. Горшеніна у своєму виступі відзначив: «Ні одна виборча система, що може бути прийнята в Україні найближчим часом, не гарантує сама по собі відкритість та чесність майбутніх виборів. Чи буде це мажоритарна кампанія, чи пропорційна, у будь-якому випадку існують технології фальсифікації виборів, використання адміністративного ресурсу».

Народний депутат України від партії «Наша Україна» В. Вязівський у своєму виступі висловив сподівання на вибори максимально відкриті для суспільства. «Щоб суспільство, а не вожді визначали список тих, хто має бути у наступному парламенті», – підкреслив він.

Говорячи про опозицію, А. Ільєнко звернув увагу журналістів на те, що сьогодні опозиція не є однорідною і прагнути до такої однорідності не потрібно. «Мені здається, що опозиція набере в майбутньому парламенті 226 голосів, тільки якщо буде йти різними колонами», – підкреслив член Політради ВО «Свобода». Це, на його думку, пов'язане з тим, що електорат доволі різний і, відповідно, різна ідеологічна спрямованість «цих колон», отже, їх штучне об'єднання призведе тільки до «деморалізації частини самого опозиційного електорату».

З ним не погодилася К. Ляпіна, вважаючи, що у тому випадку, коли опозиція буде йти багатьма колонами, вони між собою будуть конкурувати за право представництва одних і тих же суспільних груп, а отже, зменшувати результат один одного на виборах. На її думку, існує один досить значущий ризик – укорінення в народі думки про те, що опозиція вся маргінальна, відповідно, не може представляти суспільство.

Член Політради ВО «Свобода» А. Ільєнко, говорячи про можливого опозиційного лідера, у своєму виступі зазначив, що на сьогодні немає потреби і реальної можливості когось визначати лідером опозиції. «На сьогодні

будь-який політик, який захоче себе сам призначити лідером опозиції, він себе в політичному сенсі дискредитує».

А. Куліков, торкаючись цього питання, зазначив, що у його сприйнятті «символічним лідером опозиції все ж таки залишається Юлія Тимошенко. Я думаю, вона повернеться з чималим успіхом до дієвої політики. Та ситуація, що склалася навколо неї, – підвищила співчуття до Ю. Тимошенко і в багатьох з тих, хто її не сприймав до того, як її відвели до суду».

А. Ільєнко також у своєму виступі підкреслив, звертаючись до журналістів, що на вибори потрібно йти в будь-якому разі. Проте треба розуміти, що вибори – це не єдина можливість реального приходу до влади. «Тому що треба розуміти, що, якщо нинішня влада піде на міжнародну ізоляцію, піде на шлях повного згортання демократичних прав і свобод, тоді треба буде шукати інші шляхи подолання ситуації», – наголосив представник «Свободи».

Зі сказаного можна зробити, як мінімум, два висновки: опозиційні партії на сьогодні не можуть виробити єдиної політичної платформи, яка б стала основою протистояння партії влади; в існуючій політичній ситуації поки що не вимальовується персонального лідера чи лідерів, що змогли б у звичний для українського політичного процесу персоніфікований спосіб (що до сьогодні замінював ідеологічні напрацювання) вести політичну боротьбу.

Показовою є також продемонстрована представником ВО «Свобода» невпевненість в успішному веденні політичної боротьби в рамках демократичної процедури і повідомлення про ймовірність «інших шляхів подолання ситуації».

(Інформація СІАЗ)

Наука – суспільству

Загальна характеристика наукової і науково-технічної діяльності

Б. Патон, президент НАН України, академік НАН України:

«...Світовий пріоритет мають чимало досліджень учених академії. Хоча, слід відверто сказати, це стосується лише окремих галузей і напрямів. Серед них, наприклад, молекулярна фізіологія, насамперед нейрофізіологія, а також кріобіологія та кріомедицина. Зокрема, минулого року було встановлено раніше невідоме залучення певних периферичних рецепторів сенсорних нейронів у передачу больових сигналів. Це дуже важливий результат, який відкриває перспективи створення принципово нового покоління знеболю-

ючих препаратів. Широке визнання світової наукової громадськості отримують роботи математиків. Лише за п'ять останніх років провідними закордонними науковими видавництвами видано близько 40 монографій учених НАН України з алгебри, геометрії та топології, теорії функцій, теорії ймовірності та математичної статистики.

Дослідження наших учених у галузі фізики наднизьких температур, насамперед з ядерного магнетизму та кінетики квантових ефектів, і в галузі декаметрової астрономії на цей час значною мірою визначають світовий рівень досліджень у цих галузях.

Найпотужніший у світі радіотелескоп УТР-2, який входить до Європейської мережі найбільш точних вимірювальних приладів такого класу, дає змогу вченим академії бути повноправними учасниками численних національних і міжнародних програм з вивчення космічних об'єктів. До речі, цей комплекс був нещодавно вдосконалений, і на його базі зараз створюється гігантський український радіотелескоп ГУРТ.

У галузі ядерної фізики розвинуто концепцію нового типу реактора на швидких нейтронах, що працює у режимі хвилі ядерного горіння; уперше показана можливість поворотів і розщеплення пучків частинок великих енергій при їх проходженні через прямі та загнуті кристали і нанотрубки.

Національна академія наук залишається загальноновизнаним у світі матеріалознавчим центром. Серед останніх досягнень у цій галузі – розробка вперше у світовій практиці поліматричного композиту на основі тугоплавких металів хром-ванадій – ВР-20, відкриття механізму вирощування надчистих великих монокристалів алмаза методом температурного градієнта, створення принципово нового методу одержання інтеркаляційних нанокompозитів.

Слід зазначити, що, у цілому, фундаментальні дослідження в академії в галузі наносистем і наноматеріалів, які закладають основи розвитку сучасних нанотехнологій, зокрема біотехнологій, істотно розширюються. Прикладом великої комплексної розробки, виконаної фахівцями різних галузей науки – інформатики, фізики, матеріалознавства, хімії, є створення першого у світі лазерного нагромаджувача інформації на оптичних циліндрах з використанням оптичної інверсії.

Підкреслюю, що всі ці здобутки, про які я згадав, були б неможливі без збереження традицій наукових шкіл видатних українських учених – О. О. Богомольця, П. Г. Костюка, М. М. Боголюбова, С. Я. Брауде, О. І. Лейпунського, І. М. Францевича» *(Наука в незалежній Україні. Інтерв'ю академіка Б. Патона газеті «Урядовий кур'єр»: «Наука стане пріоритетом – без цього Україна не матиме майбутнього, на яке заслуговує» // Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2011. – 16.08).*

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

Існують дві тенденції, що впливають на розвиток вітчизняної енергетики. Перша тенденція – зростання вартості природного газу та нафти. Друга – обережне ставлення урядів та суспільства до спорудження нових атомних електростанцій після аварії в Японії. Тому в багатьох індустріальних країнах світу заговорили про необхідність розвивати теплову енергетику. Це означає, що частка ТЕС (теплових електростанцій) у виробництві електроенергії зростатиме в найближчі роки. Розвиток ТЕС, які працюють на твердому паливі, означатиме не лише збільшення обсягу генерації, а й розвиток ключових галузей економіки та використання експортного потенціалу. Передбачається, що теплові електростанції України в 2030 р. повинні виробляти 180 млрд кВт/г електроенергії на рік, що потребує встановленої генеруючої потужності у 46,41 млн кВт. Для порівняння: сьогодні сумарна потужність усіх блоків ТЕС становить 26,61 млн кВт.

Технічний стан підприємств вітчизняної теплової енергетики давно викликає занепокоєння як в українських фахівців, так і в європейських партнерів. Вирішенню названої проблеми присвячена робота «Створення нових типів та модернізація діючих турбогенераторів для теплових електричних станцій». Завдяки єдиному науковому та практичному підходу авторського колективу створено справді інноваційний проект, здатний вагомо вплинути на ситуацію в галузі.

На Зуївській ТЕС ТОВ «Східенерго» виконано роботи з модернізації енергоблока № 1. За словами заступника головного конструктора ДП «Завод “Електроважмаш”» (м. Харків) К. Кобзара, на сьогодні можна стверджувати: вітчизняні машинобудівники готові запропонувати продукцію, конкурентоспроможну не лише на внутрішньому ринку, а й на світовому. Під час створення нового зразка генератора враховано вимоги роботи з енергосистемами різних країн. Для цього впроваджено цілий комплекс технічних методів контролю. Ефективність нового обладнання підтверджена досвідом його експлуатації на ТЕС «Аксу» в Казахстані. Поелементно з використанням нових наукових досліджень та конструкторських розробок ведеться системна модернізація енергоблоків на теплових електростанціях ТОВ «Східенерго» – Курахівській, Зуївській та Луганській.

Уперше у світовій практиці на заводі «Електроважмаш» був виготовлений дослідно-промисловий зразок асинхронізованого турбогенератора потужністю 200 МВт зразка АСТГ-200 з двома обмотками на роторі. Агрегат успішно пройшов дослідну експлуатацію на Бурштинській ТЕС і був запущений у серійне виробництво. Наступним кроком в освоєнні нової продукції став турбогенератор потужністю 120 МВт з повним повітряним охолодженням, створений у науково-виробничому об'єднанні «Електроважмаш» за участі АТ «МЕА “ЕЛТА”». Цей зразок випробувано на Миронівській ТЕС.

Як розповів президент АТ «МЕА “ЕЛТА”» О. Лівшиць, турбогенератори серії ТА з повним повітряним охолодженням мають ряд переваг порівняно з турбогенераторами з водневим та воднево-водяним охолодженням. Технічно й економічно доцільно використовувати такі агрегати в енергоустановках з підвищеними вимогами екологічної сумісності, надійності в режимах частих пусків і зупинок, розширення діапазону припустимих навантажень, зниження експлуатаційних витрат тощо.

Використання повного повітряного охолодження для турбогенераторів серії ТА стало можливим завдяки використанню нових конструктивних та технологічних рішень. Крім того, харківські машинобудівники створили нові зразки турбогенераторів потужністю від 225 до 350 МВт.

Уперше в історії теплоенергетики України фахівці компаній «ЕЛТА» та «ДТЕК» розробили ефективну маловитратну модернізацію блоків потужністю 200 та 300 МВт, яка дає змогу підвищити потужність на 5–15 % та подовжити ресурс на 15 років. Така програма успішно виконується на теплових електростанціях ТОВ «Східенерго», яке входить до складу компанії «ДТЕК».

Робота «Створення нових типів та модернізація діючих турбогенераторів для теплових електричних станцій», висунута на здобуття Державної премії України в галузі науки і техніки, вирішує важливе завдання державного значення – збільшення енергоефективності теплових електростанцій у рамках реалізації «Енергетичної стратегії України на період до 2030 року». Протягом кількох років у співдружності вчених і практиків створено нові типи турбогенераторів, які відповідають світовому рівню і сучасним вимогам. При цьому автори запропонували два основні шляхи оновлення галузі: шляхом заміни повністю зношеного обладнання та шляхом модернізації діючих турбогенераторів на ТЕС. Такі заходи дають змогу вирішити проблему оновлення турбогенераторного парку на українських теплоелектростанціях та розширити експортні можливості вітчизняної енергетики (*Куц П. Генерація завтрашнього дня // Урядовий кур'єр ([http://www.ukurier.gov.ua/uk/articles/generaciya-zavtrashnogo-dnya/p/](http://www.ukurier.gov.ua/uk/articles/generaciya-zavtrashnogo-dnya)). – 2011. – 31.08).*

Розробки та дослідження для агропромислового комплексу

М. Безуглий, президент Національної академії аграрних наук України, академік:

«Як стверджують не лише вітчизняні, а й зарубіжні експерти, здобутки українських селекціонерів не поступаються, а в багатьох випадках перевершують закордонні аналоги. За п'ять останніх років ученими академії створено і зареєстровано 706 нових сортів і гібридів сільськогосподарських культур, у тому числі у 2010 р. – 183. 2011 р. передано до Держсортвипробування 230. Селекція і насінництво ведеться майже зі 150 культурами, які вирощуються

в Україні. Із усіх 75 % зареєстрованих сортів, створених вітчизняними селекціонерами, 52 % – це сорти і гібриди академії, які мають високий потенціал продуктивності, зокрема урожайність зерна пшениці озимої – 95–115 ц/га, кукурудзи – 110–150, соняшника – 45–60 ц/га, сої – 40–55 ц/га, цукрових буряків – 850–1000 ц/га.

Наукові установи академії щорічно виробляють майже 5 тис. т оригінального насіння зернових культур, до 1 тис. т батьківських форм гібридів кукурудзи, соняшнику та приблизно 70 тис. т елітного насіння, що забезпечує науково обгрунтовану сортозаміну та сортооновлення: озимих культур – на 90 %, ярих культур – на 80 % від загальної потреби елітного насіння в Україні.

Насіння зернових колосових культур, як і гібридів кукурудзи, соняшнику, цукрових буряків, сої та кормових культур користується попитом у Росії, Білорусі, країнах Прибалтики, а безнаркотична конопля, виведена Інститутом луб'яних культур НААН, з успіхом вирощується в країнах Європейського Союзу, Канаді та Австралії.

Українські здобутки в селекції сільськогосподарських культур унеможливили посягання зарубіжних компаній зробити Україну заручницею їхньої насінневої продукції, а це забезпечило не тільки продовольчу безпеку нашої держави, але дало можливість виступити Україні потужним гравцем на світових ринках зерна та насіння олійних культур. Необхідно наголосити, що у 2011 р. ці здобутки Україна має за умови застосування мінеральних добрив дозами у чотири рази меншими, ніж вони були у 90-х роках і в шість разів меншими, ніж науково обгрунтовані норми.

Створено гібрид соняшнику з вмістом олеїнової кислоти понад 85 % (традиційний вміст 30 %), для виробництва біоетанолу створені гібриди кукурудзи і сорго з високим вмістом в зерні крохмалю — 75–77 %. Перспективною культурою для виробництва біоетанолу є цукрове сорго. Виведені гібриди цієї культури з вмістом соку в біомасі від 40 до 70 % і вмістом цукру в сокові – 19–24 %. При переробці коренеплодів перспективних гібридів цукрових буряків і вторинних видів сировини цукрової, спиртової та інших підгалузей АПК ціна 1 л біоетанолу становитиме приблизно 8 грн.

Недостатній рівень забезпечення засобами захисту рослин і сільськогосподарською технікою стримує впровадження наукових досягнень. Це різко знижує можливість ефективного застосування селекційно-технологічних наукових розробок. Наприклад, потенціал вітчизняних сортів використовується лише на 30–35 %, а в країнах ЄС – на рівні 70 %. На жаль, зношеність комбайнового парку призводить не тільки до розтягування термінів збирання врожаю, а й до щорічних втрат 8–10 млн т зерна, а також до погіршення його якості.

Отже, наукові здобутки у генетиці, селекції та землеробстві демонструють, що за відповідного матеріально-технічного забезпечення АПК уже сьогодні здатні слугувати значному збільшенню виробництва продукції рослинництва.

Розроблено метод управління режимами зрошення сільськогосподарських культур за показниками середньодобового випаровування вологи з поверхні ґрунту. Методом уже послуговуються сільгоспвиробники на площі понад 200 тис. га. Застосування цієї розробки дає можливість зекономити 15–20 % витрат матеріально-технічних ресурсів та заощадити кошти на управлінні режимом зрошення: на пшениці озимій – 200–250 грн/га, на кукурудзі – 370–560 грн/га, на сої – 740–930 грн/га, на помідорах – 450–650 грн/га.

На основі результатів досліджень процесів споживання води рослинами при локальному зволоженні ґрунтів (краплинне зрошення, мікродощування) одержано 12 розробок з формування поливних режимів із використанням агрокліматичних показників та розрахунку доз добрив стосовно овочевих і баштанних культур, картоплі, садів, столових виноградників та кормових культур, що сприяє збільшенню їхньої урожайності в 1,5 раза та уможливорює вдвічі-тричі зменшити використання води порівняно з методом дощування. Розроблено “Концепцію розвитку мікрозрошення в Україні на період до 2020 року”. Загальний річний економічний ефект від запровадження диференційованої системи обробітку ґрунту, раціонального застосування сівозмін, добрив та проведення заходів з меліорації становить 2 млрд грн» (*«Микола Безуглий: “Наука сильна попитом і спроможністю виробників сьогодні”» / Розмову вів М. Петрушенко // Урядовий кур’єр (<http://ukrainer.gov.ua/uk/articles/mikola-bezuglij-nauka-silna-popitom-i-spromozhnist/>). – 2011. – 2.09).*

Питання екології та уникнення техногенних катастроф

Екологічний аудит. Світова історія становлення й розвитку екологічного аудиту бере початок в 70-х роках ХХ ст., коли корпорації європейських і північноамериканських країн під тиском громадськості усвідомили свою юридичну й фінансову відповідальність за забруднення довкілля.

Після низки еколого-техногенних катастроф в Італії, Франції, США ці об’єднання змушені були системно перевірити відповідність своєї діяльності стосовно вимог і норм екологічного законодавства. З цього, по-суті, почалось екологічне пробудження громадськості, зародження всесвітньої концепції sustainable development, тобто стійкого екологічно збалансованого розвитку.

<...>

На жаль, в Україні корпоративний, галузевий екологічний аудит не набув адекватного поширення через низку причин: брак вимогливості держави, громадськості до підприємств-забруднювачів; недосконалість законодавства, нормативно-правової бази системного екологічного аудиту; формальний, декларативний підхід до впровадження системних принципів збалансованого розвитку.

Натомість у європейських країнах, які стали на шлях екологічно збалансованого розвитку, системний екологічний аудит – це дієвий, ефективний еколого-економічний інструментарій запровадження принципів «забруднювач і природокористувач платять», комплексного запобігання забрудненню, програм «чистого» виробництва з оціненням життєвого циклу продукції, розвитку ринку екологічно безпечної продукції, екологічного маркування, страхування.

Запровадження, постійне вдосконалення принципів, механізмів стійкого розвитку, створення всеосяжної розгалуженої адекватної законодавчої бази у вигляді директив, регламентів, рішень і рекомендацій (близько 300 регламентаційних актів) сприяло появі в ЄС сталого попиту на об'єктивне, незалежне як зовнішнє, так і внутрішнє екологічне оцінювання – аудит відповідності діяльності корпорацій вимогам чинного законодавства, високим стандартам якості життя, довкілля, критеріям sustainable development.

<...>

Закон України «Про екологічний аудит» лише почав працювати. Перший досвід його застосування виявив чимало прогалин, проблемних питань, які необхідно залагодити, підготувавши нову редакцію документа. Однак це лише вершина айсберга. Активне розширення галузей застосування екоаудиту зумовить розвиток відповідного законодавства, запровадження норм екоаудиту, чітке визначення сфер, де його застосовуватимуть.

Суттєвий поштовх еколого-аудиторській діяльності могло би дати методичне забезпечення цієї нової для нас сфери. На сьогодні таке забезпечення практично відсутнє. Кілька наказів Мінекології охопили лише стадію організації екоаудиту (порядок складання кваліфікаційних іспитів, отримання сертифікатів, ведення Реєстру екологічних аудиторів і юридичних осіб, що мають право на здійснення екологічного аудиту), поза увагою залишився сам екоаудит, немає затверджених тарифів обов'язкової еколого-аудиторської діяльності, що спричиняє низку порушень у встановленні їхньої вартості. Ці недоліки слід невідкладно усувати шляхом залучення до розробок екологічних аудиторів-практиків.

Законодавство повинно сприяти розвитку екоаудиту, регламентувати суспільні відносини, що тут виникають, прогнозувати їх розвиток, установлювати норми випереджального регулювання. Тільки за цих умов можна досягти основної мети екоаудиту – дотримання норм екологічної безпеки, раціонального природокористування в процесі здійснення господарської та пов'язаної з нею діяльності, системної екологізації виробництва (*Бондар О., Білявський Г., Саталкін Ю., Пилипчук М. Екологічний аудит: світовий досвід і вітчизняні реалії // Вісник НАН України. – 2011. – № 4. – С. 42, 44, 51*).

* * *

А. Шапар, директор Інституту проблем природокористування та екології НАН України, член-кореспондент НАН України:

«...За період незалежності ухвалено велику кількість законодавчих документів, що регламентують основні питання розвитку держави, у тому числі стосовно природокористування та охорони навколишнього середовища (включаючи повітря, водні об'єкти, землю), підвищення ролі громадських організацій у розбудові держави, вирішенні екологічних проблем.

...Враховуючи геополітичне значення України, наявність величезних запасів природних ресурсів, мінерально-сировинних родовищ (залізна і марганцева руди, рідкісноземельні елементи, вугілля), багаті чорноземи, кліматичні умови, Україна могла б стати квітучою державою, постачальником зернових і сільськогосподарських культур на світовий ринок. Але поки що цього не сталося. Навпаки, держава змушена ввозити з-за кордону не тільки промислові товари, а й харчі.

В умовах переходу світової спільноти на засади сталого розвитку, владні структури держави досі не визначилися з ухваленням законодавчого акта щодо такого переходу. Ще на початку 2007 р. Національна академія наук України направила до Верховної Ради і Кабінету Міністрів України розроблений нею проект концепції переходу України до сталого розвитку, але досі ніяких рішень із цього приводу немає.

І все ж таки націленість держави на якнайшвидше вирішення нагальних проблем суспільства, величезний природно-ресурсний потенціал, екологічність української нації, співпраця з міжнародними інституціями дають надію на побудову громадянського суспільства, де всім і кожному буде діло до великих і малих проблем, від яких залежить майбутнє України» (*Стріха М., Боярський О., Гриньов Б. У фокусі двох десятиліть / Підготували Л. Подолян, О. Онищенко // Дзеркало тижня. Україна (<http://dt.ua>). – 2011. – 19–26.08*).

Наукові видання

В Киеве состоялось заседание пленума Комитета по Государственным премиям Украины в области науки и техники. По результатам тайного голосования к участию в конкурсе 2011 г. допущено 40 работ и пять учебников. Среди кандидатов на получение Государственной премии – выдвинутый Днепропетровским национальным университетом им. Олеса Гончара и Национальным аэрокосмическим университетом им. М. Е. Жуковского «Харьковский авиационный институт» комплект учебников «Производство, испытание и эксплуатация ракетно-космической техники» в семи книгах авторского коллектива в составе М. Прлякова, О. Гайдачука, В. Кобриня, Е. Джура, Ю. Шептуна, Т. Манько, А. Санина, О. Джура, О. Кулика, В. Хуторного.

Предложенный комплект учебников «Производство, испытание и эксплуатация ракетно-космической техники» в семи книгах, который является совместной творческой работой авторского коллектива специалистов ДНУ им. Олесь Гончара, Национального аэрокосмического университета им. М. Е. Жуковского «Харьковский авиационный институт» и сотрудников ГКАУ, есть решением вопроса подготовки кадров для дальнейшего развития сектора высокотехнологических предприятий Украины, где в наибольшей степени задействован самый лучший творческий, интеллектуальный потенциал нации.

Комплект учебников для высших учебных заведений включает такие книги, как «Технология производства летательных аппаратов из композиционных материалов», «Герметичность в ракетно-космической технике», «Твердотопливные ракетные двигатели. Материалы и технологии», «Развитие ракетно-космической техники в Украине», «Полимерные композиционные материалы в ракетно-космической технике», «Технология производства ракетно-космических летательных аппаратов», «Ракеты-носители и космические ступени ракет как объекты управления» и является прекрасным примером учебников, содержащих систематизированное изложение знаний для подготовки специалистов космической отрасли и машиностроения в целом на разных уровнях, с возможностью самостоятельного обучения.

Комплекс учебников согласуется с принципами Болонского процесса и глобализационными тенденциями в высшем образовании. Это обеспечивается насыщенностью учебников инновационным материалом в виде научного, методического, статистического, информационного характера, что отвечает принципам развития мировой ракетно-космической техники: примерами современных оригинальных научно-технических решений, опирающихся на практику ракетно-космической отрасли Украины, нетрадиционных схем ракетных комплексов, фактическими результатами, полученными при запусках конкретных образцов современных ракет, особенностями использования материалов и конструкций в практике ракетно-космической техники и т. д.

Комплект учебников предназначен как для профессиональной подготовки специалистов в космической отрасли, повышения их квалификации, так и для молодежи, которая желает получить базовые понятия и представления о будущей работе в отрасли (*Версiи.com* (<http://www.versii.com.ua/news/238593>). – 2011. – 29.08).

Наука і влада

Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність”» (щодо оптимізації структури та напрямів державного фінансування наукової сфери). Законом визначено, зокрема, що прикладні наукові дослідження –

це «наукова діяльність, спрямована на одержання нових знань, які можуть бути використані для практичних цілей»; науково-технічні (експериментальні) розробки – «науково-технічна діяльність, спрямована на створення нових матеріалів, продуктів, процесів, пристроїв, технологій, систем і надання нових послуг або на істотне вдосконалення тих, що вже виробляються (надаються) чи введені в дію»; наукова (науково-технічна) продукція – «науковий та (або) науково-прикладний результат, призначений для реалізації»; грант – «фінансові чи інші ресурси, надані на безоплатній і безповоротній основі юридичними, фізичними особами і міжнародними організаціями для проведення конкретних фундаментальних та (або) прикладних наукових досліджень за напрямками і на умовах, визначених надавачами гранта».

Також законом встановлюється, що фінансове забезпечення наукової і науково-технічної діяльності здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, власних або залучених коштів підприємств, установ та організацій, коштів вітчизняних та іноземних замовників робіт, грантів, інших джерел, не заборонених законом.

Відповідно до закону, бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності здійснюється шляхом фінансування основної діяльності державних наукових установ, наукових досліджень вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації, фінансування окремих наукових і науково-технічних програм, проектів та надання грантів.

Відповідний законопроект зареєстровано за № 3015 (*Офіційний сайт Верховної Ради України* (http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/publish/article/news_left?art_id=282934&cat_id=37486)). – 2011. – 8.09).

* * *

В сучасних умовах особливо актуальною проблемою є забезпечення виваженого проектування видаткової частини бюджетів різних рівнів. З одного боку, держава і місцеві органи мають повністю виконувати покладені на них зобов'язання (реалізовувати законодавчо встановлені функції), а з іншого – за допомогою маніпулювання видатками проводити активну економічну політику, спрямовану на підтримку інвестиційно-інноваційного процесу та регулювання тенденцій і пропорцій економічного розвитку.

<...>

Проекти бюджетів будь-якого рівня мають бути науково обґрунтованими, реалістичними, достовірними і взаємоузгодженими. На загальну методологію складання бюджету помітний вплив справляють концептуальні засади (концепція) бюджетної політики.

Особливістю бюджетного процесу в Україні є велика кількість державних та інших програм, які відповідно до встановлених вимог мають фінансуватися повністю або частково за рахунок бюджетних коштів.

Проектування обсягів бюджетних інвестицій має здійснюватися на основі аналізу планових показників державних та місцевих програм соціально-економічного розвитку, а також з урахуванням необхідності підтримки виробничої та комунальної інфраструктури у функціональному стані.

Налагодження механізму ефективного управління у бюджетному менеджменті неможливе без запровадження системи оцінювання обґрунтованості проектів бюджетів.

Удосконалення процедур та методології прогнозування та планування показників дохідної та видаткової частин бюджетів різних рівнів має проходити на основі вивчення, узагальнення та апробаційного запровадження кращого світового досвіду (*Михайленко С. Наукові засади планування бюджетних витрат на фінансування економічного розвитку та інновацій // Проблеми науки. – 2011. – № 4. – С. 28, 32–33*).

* * *

Н. Шульга, кандидат біологічних наук, виконавчий директор громадської організації «Український науковий клуб»:

«...Роль ключових лабораторій у світі загально визнана, і для підтримки фундаментальних досліджень в Україні ми запропонували створити потужні центри концентрації інтелекту, фінансів та найкращих наукових сил, зокрема молодих талантів. Такі ключові лабораторії мають бути в кожній пріоритетній чи критичній, як тепер кажуть, галузі досліджень, якщо ми хочемо піднести українську науку і реалізувати озвучену нинішнім Президентом України амбітну мету – потрапити до двадцятки найбільш економічно розвинутих країн світу.

...Наказом Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України від 1.04.2011 р. № 6 було створено першу в Україні “Державну ключову лабораторію молекулярної і клітинної біології”. Також було оголошено конкурс проектів, до розгляду яких залучили Міжнародну експертну раду. З 23 запропонованих проектів було відібрано три. Однак коли надійдуть кошти на реалізацію пілотного проекту – невідомо, затримка за формальною тендерною процедурою, яка не розрізняє підтримку дослідницького процесу і закупівлю меблів для офісу. Пояснити це міжнародним експертам неможливо, але така, на жаль, наша реальність...

...Користуючись базою даних Scopus, я підготувала наочні картинки, що відображають структуру всієї наукової сфери країни та співвідношення між науковими напрямками. Величина кульок відповідає процентному кумулятивному показнику фінансування та отриманому результату. Погляньмо, які сьогодні пріоритети у лідера в науці – США? Не фізика, не космічні проекти, а фундаментальна біологія і медицина. У провідній країні Європейського Союзу Німеччині – аналогічна ситуація. Польща, яка 20 років тому ухвалила стратегію збалансованого розвитку фундаментальних досліджень, також бага-

то досягла в розвитку цих напрямів сучасної науки. На цьому тлі різко вирізняється Україна, де ці кульки – фундаментальна біологія і медицина – просто мікроскопічні. То яку лабораторію треба відкривати першою? Куди насамперед спрямовувати кошти, на які наукові пріоритети?

XXI ст. поставило перед людською цивілізацією нові завдання. Життя на Землі, проблеми здоров'я та довкілля загалом цікавлять учених і людство сьогодні більше, ніж космічні польоти та позаземні цивілізації» (*Суржик Л. КЛЮЧовий фактор // Дзеркало тижня. Україна (<http://dt.ua>). – 2011. – 19–26.08*).

Проблеми інформатизації

В. Горвий, д-р іст. наук, заст. ген. директора
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Ідеологічні засади міжнародної інформаційної діяльності

Входження електронних інформаційних технологій у всі сфери суспільного життя, істотно прискорення на їх основі еволюційних процесів за своїм значенням у наш час набуває революційних масштабів. Ці технології стали рушійною силою активізації глобалізаційних процесів як таких, що дають можливість забезпечення передових показників продуктивності суспільної діяльності. У процесі становлення глобального інформаційного суспільства активізація інформаційних обмінів, інформаційного співробітництва між державами, націями є обов'язковою умовою їх існування і розвитку. Таке співробітництво на рівноправних засадах має організовуватись лише при наявності у суб'єктів даного співробітництва суспільно значущого, конкурентоспроможного ресурсу.

При цьому розвиток міжнародного інформаційного співробітництва в умовах активізації глобалізаційних процесів для його учасників, націй і держав, може бути дієвим і перспективним при дотриманні принаймні трьох основних умов:

а) коли вектор його направленості буде збігатися з напрямом загальноцивілізаційного розвитку і затрачені зусилля сприятимуть прискоренню цього розвитку. Ефективність такого співробітництва в першу чергу визначається розміром національного впливу на цей процес;

б) коли в процесі міжнародного співробітництва успішно використовуються, але не виснажуються національні інформаційні ресурси і процес співробітництва підкріплюється організацією власного інформаційного виробництва, що оновлює інформаційну базу, розвиває національні традиції інфотворення;

в) коли інформаційні ресурси, одержані в результаті міжнародних інформаційних обмінів, не витісняють у внутрішньому обігу вітчизняні ресурси, а доповнюють їх, створюють базу для їх розвитку, задовольняють вітчизняні запити в інформації з меншими трудозатратами, ніж цього потребує організація власного інфотворення.

Слід зазначити, що в сучасних умовах розвиток міжнародного співробітництва має спиратися на чітко розроблені концептуальні засади. У національному вимірі, як це підкреслюється в сучасних українських дослідженнях, вони мають формуватись, виходячи з інтересів «осмислення власної ідентичності, напрацювання системи національних інтересів та геополітичних пріоритетів, які лягають в основу української перспективи. Українська перспектива базується на тисячолітній історико-культурній і господарській традиції, спадщині українського народу, на тягlostі і перервності української духовності»¹.

У більш концентрованому вигляді ця перспектива проявляється в формуванні сучасних уявлень про національну ідею як осмислену форму «сприйняття глибинної сутності свого народу, яка виражає його духовну першооснову, мету, сенс та фундаментальні принципи існування (підкреслено мною. – В. Г.), що пронизують усе національне буття та зумовлюють суспільний розвиток. Її характер визначається менталітетом народу, рівнем розвитку його духовної та матеріальної культури, статусу на міжнародній арені, завданням конкретної історичної епохи»². На думку дослідників, «національна ідея складається» з багатьох взаємопов'язаних і взаємозумовлених елементів: 1) національної ідентичності; 2) національного покликання; 3) національного ідеалу; 4) національних інтересів; 5) національних цінностей та пріоритетів; 6) механізмів реалізації національних інтересів (національної держави, національної стратегії, національної безпеки)³.

На розгляді складових національної ідеї видається за необхідне зупинитися більш детально. По-перше, варто зауважити, що поняття національної ідентичності в пропонованій системі автори вживають з певною умовністю, оскільки при цьому зауважують, що в наш час «термін “нація”, як правило, вживають у значенні колективного суб'єкта, який володіє повнотою державного суверенітету, та об'єднує все населення країни»⁴, маючи на увазі при цьому націю політичну.

¹ Див. про це: *Медвідь Р.* Українська національна ідея як духовна детермінанта державотворчих процесів в Україні // Актуальні проблеми міжнародної безпеки: український вимір. – К.: ВД «Стилос», 2010. – С. 236–247.

² *Гетьманчук М., Гурчин Я.* Теоретично-методологічні аспекти вивчення особливостей формування національної ідентичності. – С. 209–215.

³ Там само.

⁴ Там само.

Варто також зауважити, що в умовах розвитку глобалізаційних процесів у світі поняття національного покликання набуває багаторівневого значення. Крім передбачуваного ним інформаційного відчуття нацією власної місії, що розвивається в руслі сформованої ментальної традиції, усвідомлення змісту національних ідеалів, на даному етапі суспільного розвитку воно передбачає також прив'язку процесу розвитку національної ідеології до об'єктивних умов суспільного розвитку через конкретизацію національних інтересів, механізмів їх реалізації, уточнення системи національних цінностей та пріоритетів. Ефективність реалізації національного покликання має бути пов'язане також з загальноцивілізаційними тенденціями розвитку, узгоджуватись з його об'єктивними потребами.

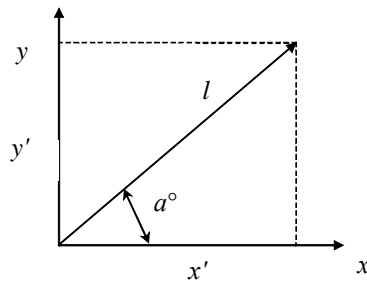

Рис. Закономірності взаємовпливу національної і загальноцивілізаційної складових

Наочне уявлення про закономірності взаємовпливу національної і загальноцивілізаційної складових у процесі суспільного розвитку може дати відповідне графічне зображення в системі координат, в якому вісь абсцис (x) відобразить загальноцивілізаційний розвиток і вісь ординат (y) – розвиток національний. Вектор l при цьому відображає рівень національного розвитку в усіх сферах суспільної діяльності під впливом загальноцивілізаційних факторів (див. рис.). Оскільки в умовах глобалізації рівень суспільного процесу вимірюється загальноцивілізаційними критеріями, такі критерії лягають в основу системи виміру в даній системі координат. При цьому часові параметри національного та загальноцивілізаційного розвитку реалізуються в умовах єдиного часового потоку і відображаються в даному графічному зображенні опосередковано в масштабах суспільних перетворень.

Графічне зображення дає уявлення про можливості крайніх ситуацій в суспільному розвитку, коли α° нахилу вектора національного розвитку до осі абсцис $= 90^\circ$ і коли він дорівнює 0° . У першому випадку розвиток нації чи держави зосереджується виключно на власних інтересах, не потребує контактів і, відповідно, блокує будь-які загальноцивілізаційні впливи, корпускулюється в цих інтересах і не здійснює ніякого впливу на загальносуспільний розвиток. І хоча в нинішньому світі, в якому відбувається постійний розвиток

взаємовпливів на основі дедалі нових і нових здобутків науково-технічного прогресу, практична ймовірність такої самоізоляції наближається до нуля, схильність до неї продовжують демонструвати крайні політичні системи в доктринах опори виключно на власні сили, розвитку в умовах ворожого оточення, крайньонаціоналістичної демонстративності.

За умови, коли держава чи нація відмовляється від затрат суспільної енергії на використання можливостей розвитку національних особливостей, орієнтуючись лише на загальноцивілізаційні, уніфікаторські за своїм змістом механізми розвитку, коли кут нахилу вектора l до осі абсцис наближається до 0° , національний розвиток, збігаючись за своїми потребами з загальноцивілізаційним, втрачає самобутність, національну своєрідність. Про загрозу розвитку такого сценарію сьогодні гучно попереджають антиглобалісти, члени глобального на сьогодні вже руху проти уніфікації, негативних впливів, об'єднуючих тенденцій сучасного розвитку, що використовуються ТНК і найпотужнішими державами світу в просуванні своїх економічних, політичних та ін. інтересів в усіх регіонах світу.

Таким чином, в умовах глобалізації національний розвиток можливий і необхідний для прогресу цивілізації за умови гармонійного нарощення і національної, і загальноцивілізаційної складової. Загальні соціально-енергетичні устрої кожної нації в цих умовах (що вимірюються протяжністю вектора l) мають бути більшими як від затрат на національний розвиток (y'), так і від затрат пов'язаних із участю в загальносуспільних процесах (x'). У кількісному вимірі вони характеризуються відомою математичною формулою:

$$l^2 = x^2 + y^2$$

і визначаються як

$$l = \sqrt{x^2 + y^2}.$$

В умовах зростаючої взаємозалежності суб'єктів загальнонаціонального процесу питання про необхідність національного розвитку з огляду на перспективу уже сьогодні набуває зростаючого значення. Це пояснюється тим, що національні суспільні об'єднання в порівнянні із соціальними об'єднаннями, згуртованими за іншими характерними ознаками в сучасній соціальній структурі суспільства, мають важливу характерну рису: вони зберігають і відмінності від інших соціальних структур, і оригінальний досвід, та специфічну практику життєздатності, засновані на оригінальному світосприйманні. Тому зі зростаючою складністю проблем, що постають перед нашою цивілізацією і оригінальний досвід, і специфічна практика життєздатності кожної нації набувають дедалі більшого значення в загальноцивілізаційному вимірі. Повертаючись до графічного зображення, таким чином, слід зазначити, що для загальноцивілізаційного розвитку є важливим внесок кожної нації, що вимірюється не лише вектором по осі абсцис (x) і відображає рівень за-

гального поступу, але й зростання в рівнодіючій l вектора (y) по осі ординат – вираження процесу зростання національного розвитку. Це зростання розширює можливості світосприймання земної цивілізації як єдиного цілого, посилює сукупну її життєздатність в умовах викликів сьогодення.

Зазначене вище стосується всіх сфер суспільної діяльності в умовах становлення інформаційного етапу людського розвитку – сфери виробництва науки, культури, використання інформаційних ресурсів, у тому числі й сфери сучасних міжнародних інформаційних обмінів.

При цьому слід мати на увазі той факт, що у сфері матеріального виробництва діяльність держави чи нації піддається конкретному кількісному та якісному виміру. Що ж стосується сфери інформаційного виробництва в широкому значенні цього поняття (включаючи науку, прикладне інформаційне виробництво, здобутки у сфері культури на різних видах носіїв та ін.), методи виміру засновуються на системах опосередкованих показників: вартості трудозатрат, цінових орієнтирів на інформаційних ринках, показників суспільної ефективності від використання суспільної актуальності та ін. При цьому, однак, загальні співвідношення, графічно відображені на рисунку (див. рис.), залишаються справедливими і для даної сфери суспільної діяльності.

Найбільш загальною і в той же час життєво важливою формою інформаційної діяльності є продукувані ідеали (франц. *ideal*) – вищі духовно-ціннісні орієнтири, прагнення, значення яких вимірюється життєздатністю, перспективами розвитку нації і держави. Вони є продуктом синтезу розроблених і сприйнятих громадською думкою ідей, як осмислених форм сприйняття явищ, пояснення їх сутності, відображення стійких зв'язків між фактами та складниками, як задум, який суб'єкт має намір реалізувати за допомогою практичних дій⁵.

Для ефективних міжнародних інформаційних обмінів є дуже важливим формування суспільно значущих ідей в єдиний, цілісний і збалансований комплекс – ідеологію, що має відображати уявлення про те, «як мають жити люди і як має бути організоване суспільство... Ідеологія нації зазвичай відображається у створюваній нею політичній системі»⁶. Остання думка під час вироблення стратегії участі держави в міжнародній інформаційній діяльності має дуже суттєве значення в наш час, оскільки стосується засад формування інформаційної безпеки.

Слід зазначити, що ідеологічні основи сучасної інформаційної діяльності в нашій країні ще не набули належної чіткості і, отже, не стали основою загальнонаціонального об'єднання. Значною мірою це пояснюється досить популяр-

⁵ Гетьманчук М., Гурчин Я. Теоретично-методологічні аспекти вивчення особливостей формування національної ідентичності // Актуальні проблеми міжнародної безпеки: український вимір. – К.: ВД «Стилос», 2010. – С.209.

⁶ Краткий энциклопедический словарь. – М.: Внешсигма, 2001. – С.326.

ними закликами багатьох учасників політичного процесу «жити без ідеології». Замість методологічних недолугих, однак, певною мірою зрозумілих у контексті розквіту ідеологічного цинізму в правлячій партії протягом останніх років існування союзної держави.

Формування політичної ідеологічної файли «системи концептуально оформлених уявлень, ідей і поглядів на політичне життя, яке відбиває інтереси, світогляд, ідеали, умонастрої людей, класів, націй суспільства, політичних партій, громадських рухів та інших суб'єктів політики»⁷, як об'єктивний суспільний процес, відбувається, однак, поза бажаннями тих чи інших політиків, як намагання її відмінити певним вольовим рішенням. Хоча певний вплив на даний процес у сучасний період суттєвої персоналізації політичного життя звичайно здійснюється. На жаль, сьогодні можна констатувати, що вплив цей протягом 20-річної історії нової української держави не був конструктивним.

Висловлюючи тривогу з приводу того, що протягом сучасної 20-річної своєї незалежної історії Україна не змогла сформувати власну загальнонаціональну ідеологію, перший Президент суверенної української держави Л. Кравчук справедливо зауважує, що й нині «в нашій державі є три держави. Одна держава – “більшовицько-радянська”. Друга – “ширі українці”, що хочуть тільки, щоб було все по-українському, і не думають про те, що ми – частина глобалізованого світу, частина величезної цивілізації. І є Україна, що живе сучасними стандартами, має уявлення про таке, що таке демократія, що таке верховенство права тощо. Територіально у нас відбувається так само: є Крим, а є Львів. Та найголовніше – не в цьому. На жаль, є люди, що зовсім випадково прийшли в політику. Вони не готові – ні теоретично, ні практично, ні духовно, ні ментально. Для них ця країна не являє собою чогось рідного, близького. Для них Україна і не мати, і не батько, не земля, без якої жити неможливо. Для них, на превеликий жаль, це місце, де можна заробити великі гроші. І звичайно ж, у таких умовах не можна говорити про створення єдиної нації, народу, що готовий страждати, якщо виникне необхідність, заради незалежності. Політики цих людей розділяють, а потім на цьому живуть, мають владу, багатіють». Підкреслюючи необхідність формування національної ідеї, Л. Кравчук зазначає, що «вона має народитися на основі корінних, стратегічних інтересів народу – економічних, міжнародних, соціальних»⁸. Очевидно, що до зазначеного в умовах активізованого глобалізацією процесу тотальної уніфікації варто додати також і соціально-культурний аспект розвитку.

⁷ Політичний енциклопедичний словник / упоряд. В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка; переробл. – 2004. – С.226.

⁸ Новини політики і економіки // Главком. – Режим доступу: <http://glavcom.ua/articles/4527.html>. – С.1.

⁹ Там само. – С.2.

Однак і цей аспект розвитку, як і наведені вище, в існуючих політичних реаліях, охарактеризованих Президентом Л. Кравчуком, слабо проявляється в процесі формування сучасної української, національної ідеології, що має стати основою усвідомлення й оцінки сучасних викликів дійсності, які постають перед Україною і її громадянами. Такий стан справ є дуже негативним фактором при відстоюванні національних інтересів у процесі розвитку сучасних інформаційних обмінів у міжнародних масштабах. Водночас зростання інтенсивності цих обмінів є характерною особливістю сучасності. Вихід із них є тупиковим шляхом існування сучасної держави, нації в умовах розвитку інформаційного суспільства. Таким чином, Україна змушена включитися в систему глобальних інформаційних обмінів, використовуючи нові інформаційні ресурси, продукуювані за кордоном, і пропонувати продукти власного інформаційного виробництва для користувачів за кордоном, не спираючись у цих процесах на сформовану вже сучасну національну ідеологію.

Треба зауважити, що з подібними проблемами Україна стикається вже не вперше і певною мірою набула досвіду розв'язання багатоаспектних проблем. Дуже різні за змістом і до того ж у стислі строки українському суспільству доводилося вирішувати ці проблеми 20 років тому, коли на базі союзної соціалістичної республіки воно розпочало будівництво національної української держави, коли на зміну соціологічній економіці прийшов процес ринкових перетворень, розпочався дуже болісний процес демократизації суспільства. І в той же час Україна була змушена приймати виклики глобального характеру. Ці виклики припали на час, коли світова економіка перейшла до постіндустріального етапу розвитку з усією притаманною їй глобалізованою системою міжнародних відносин. Причому політично стабільні країни Заходу, вирішуючи проблеми свого розвитку в нових умовах свого позиціонування у світовій ієрархії, мали відчутну фору в процесі руху вперед, вирішення актуальних завдань суспільного розвитку в порівнянні з країнами демонтованого соцтабору, що мали серйозні трансформаційні проблеми. Нині Україна також має вирішувати всі проблеми, пов'язані з позиціонуванням у глобальному інформаційному просторі, за відсутності внутрішньої єдності й загально визнаних ідейних основ свого розвитку. І суб'єкти глобальної інформаційної діяльності, внутрішньоорганізовані, такі, що покладають в основу своєї діяльності чітко виражені ідейно-концептуальні засади свого розвитку, знову мають відчутні переваги в організаційно-практичному плані. І об'єктивні умови розвитку вимагають під загрозою втрати позицій у міжнародному інформаційному співробітництві вже сьогодні конкретних дій у задоволенні попиту в процесі інформаційних обмінів на технологічному рівні, продиктованому цим попитом, і з забезпеченням необхідної якості відповідної продукції.

Таким чином, реалії сьогодення вимагають конкретних дій для активізації діяльності України в міжнародних інформаційних обмінах, хоча для нашої

країни мобілізація відповідних зусиль ускладнюється через відсутність системотворюючої, визначеної в основних своїх параметрах і головне – загально-визнаної – сучасної національної ідеології. При її відсутності некоординована ні в який спосіб зовнішньо інформаційна діяльність характеризується обов'язковою різновекторністю інтересів окремих соціальних структур суспільства, є певною мірою суперечливою і вразливою для зовнішніх впливів. Використання національного інформаційного ресурсу, і що найбільш важливо, його суверенної частини – основи національного інформаційного розвитку – стає мало-ефективним.

У зв'язку з існуючими обставинами (що вже виявляються в невиразній присутності України в глобальному інформаційному просторі) активізація вітчизняної інформаційної діяльності на міжнародній арені, очевидно, має базуватися на основі відповідної концепції. Такий документ може відігравати подвійну роль. З одного боку, у ньому мають бути узагальнені напрацювання, позитивний досвід розвитку інформаційної діяльності в Українській державі та зарубіжних обмінах інформаційними ресурсами. Повною мірою відображати національний інтерес у цій сфері. Даний документ має стати важливим орієнтиром у розвитку даного виду діяльності. З іншого – підготовка такого документа буде важливим кроком у сфері ідейного зближення в українському суспільстві.

Підготовка такого документа має об'єднати творчий потенціал різних політичних сил і здійснюватися на загальнонаціональній платформі. У зв'язку з цим логічним розв'язанням даної проблеми мало б бути формування відповідного державного замовлення для Національної академії наук України, що спирається у своїй діяльності на фонди Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, фонди багатомісячних напрацювань українського народу в інформаційній сфері. Вироблена й відповідним чином узгоджена концепція зовнішньоінформаційної діяльності як національної стратегії могла б стати орієнтиром для уточнення державної політики в цій сфері діяльності, дороговказом для управлінських структур, громадських організацій, сфер економічної, культурологічної, правової наукової діяльності на основі врахування інформаційних потреб національного розвитку.

У найбільш загальному обрисі такий документ має відображати заходи, спрямовані на забезпечення ефективної участі України у розв'язанні проблем глобального виміру і в забезпеченні при цьому інтересів власного національного розвитку, відповідно – ефективної діяльності на зовнішніх інформаційних ринках і забезпечення успішного функціонування національного ринку інформації.

Концепція має містити аналіз закономірностей розвитку інформаційних ринків, прогнозувати еволюцію відповідних запитів у їх діяльності, пов'язаних насамперед з необхідністю розв'язання проблем глобального значення, формувати відповідну стратегію інформаційного виробництва на експорт і

для внутрішнього використання. Відповідно до даної стратегії має розвиватися вітчизняна правова база і процес імплементації (*impleo* – лат. наповнення, виконання) міжнародного законодавства в українській реальності.

Концепція, на базі ґрунтованого аналізу наукового осмислення, має визначати найбільш перспективні сегменти міжнародного інформаційного виробництва, пов'язаного з розвитком міжнародного розподілу у сфері праці, для конкурентоспроможної, ефективної участі українських інформаційних виробників у продукуванні інформаційних продуктів, орієнтованих на міжнародні ринки. Концепцією мають бути створені сприятливі умови для прояву національної самобутності, використання національних традицій інформаційного виробництва (що виявляються і в характерних організаційних рішеннях, і в розвитку національних наукових шкіл у потенційній базі та ін.) для забезпечення оригінальних, високоефективних рішень проблем інформаційного забезпечення на рівні світових зразків якості.

Даний документ має також орієнтувати вітчизняного інформаційного виробника на врахування тенденцій розвитку системи міжнародних інформаційних комунікацій, на особливості технічно-технологічного прогресу у сфері інформаційного виробництва. Він повинен також передбачити обов'язковий компонент функціонування ринкових відносин – розвиток рекламної діяльності, представлення на міжнародних інформаційних ринках наявного українського виробничого потенціалу, можливостей його розвитку, узагальнення позитивного досвіду міжнародного співробітництва України в інформаційній сфері.

Важливою складовою даної концепції має бути розробка системи забезпечення національного інформаційного суверенітету, передбачення механізмів гарантування прав на інтелектуальну власність в інформаційній сфері та захисту національного інформаційного простору від шкідливих та ворожих впливів.

Треба також зазначити, що розробка даної концепції насамперед сприятиме активізації України на сучасних інформаційних ринках, розвитку інформаційного співробітництва – важливої складової прогресу в умовах становлення інформаційного суспільства. Разом з тим сучасні інформаційні процеси за сприятливих умов розвитку включають широкую аудиторію активних учасників, створюють сприятливі умови для загальносуспільної консолідації на базі формування єдиної сучасної національної ідеології.

Для нотаток

Підп. до друку 27.10.2011.

Формат 60x84/16. Друк офс. Папір офс. Обл.-вид. арк. 4,48.

Видається в друкованому та електронному вигляді

Адреса видавництва: 03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3